

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická

Dopady novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí na systém
náhradní výchovné péče
Diplomová práce

2023

Bc. Sabina Kristlová

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Sabina Kristlová**
Osobní číslo: **H21311**
Studijní program: **N0111P190001 Resocializační pedagogika**
Téma práce: **Dopady novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí na systém náhradní výchovné péče**
Zadávací katedra: **Katedra věd o výchově**

Zásady pro vypracování

Předložená diplomová práce pojednává o změnách v systému náhradní výchovné péče, které vznikly vlivem novely zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, jež nabyla své účinnosti od 1. 1. 2022. V teoretické části se práce zabývá vymezením sociálně právní ochrany dětí a popisem současného systému náhradní výchovné péče u nás. Dále se teoretická část zabývá změnami v již zmiňovaném zákoně a jejich možným dopadem na fungování systému náhradní výchovné péče. Zaměřuje se zejména na problematiku pěstounské péče a zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a to proto, že se jich změny výrazně dotýkají. V praktické části bude zpracován kvalitativní výzkum, jehož cílem bude zjistit, jaké pozitivní či negativní dopady přináší uvedené legislativní změny v praxi a jak mohou ovlivňovat životy ohrožených dětí. Sledován bude pohled odborníků z různých institucí pracujících v systému sociálně právní ochrany dětí, se kterými budou realizovány polostrukturované rozhovory.

Rozsah pracovní zprávy:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- BARTH, P. Richard. *Institutions vs. Foster Homes*. The Empirical Base for a Century of Action [online]. Jordan Institute for Families. 2002. [cit. 5.2.2022]. Dostupné z: <https://ahum.assembly.ca.gov/sites/ahum.assembly.ca.gov/files/hearings/062811-BarthInstitution-svFosterHomes.pdf>
- BUBLEOVÁ, Věduna. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. 3., přeprac. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2014. ISBN 978-80-87455-19-7.
- GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1788-3.
- HALÍŘOVÁ, Martina, SYCHROVÁ, Adriana, ed. *Ústavní péče v resocializačním kontextu*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2014. ISBN 978-80-7395-756-8.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0219-6.
- SYCHROVÁ, Adriana. *Pedagogické aspekty náhradní rodinné péče*. Vydání I. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, 2015. ISBN 978-80-7395-955-5.
- ŠKOVIERA, Albín. *Dilemata náhradní výchovy: [teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech]*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-318-5.
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Adriana Sychrová, Ph.D.**
Katedra věd o výchově

Datum zadání diplomové práce: **2. května 2022**
Termín odevzdání diplomové práce: **2. května 2023**

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D. v.r.
děkan

Ing. Jaroslav Myslivec, Ph.D. v.r.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 1. května 2022

Prohlašuji:

Práci s názvem Dopady novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí na systém náhradní výchovné péče jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 8. 6. 2023

Bc. Sabina Kristlová v. r.

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Adrianě Sychrové, Ph.D., za odborné vedení, pomoc a především cenné rady v celém průběhu zpracování této diplomové práce. Poděkování patří také všem respondentům, kteří se účastnili výzkumného šetření. Bez jejich vstřícnosti a ochoty by tato práce nemohla vzniknout.

NÁZEV

Dopady novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí na systém náhradní výchovné péče

ANOTACE

Předložená diplomová práce pojednává o změnách v systému náhradní výchovné péče, které vznikly vlivem novely zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, jež nabyla své účinnosti od 1. 1. 2022. V teoretické části se práce zabývá vymezením sociálně právní ochrany dětí a popisem současného systému náhradní výchovné péče u nás. Dále se teoretická část zabývá změnami v již zmiňovaném zákoně a jejich možným dopadem na fungování systému náhradní výchovné péče. Zaměřuje se zejména na problematiku pěstounské péče a zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a to proto, že se jich změny výrazně dotýkají. V praktické části bude zpracován kvalitativní výzkum, jehož cílem bude zjistit, jaké pozitivní či negativní dopady přináší uvedené legislativní změny v praxi a jak mohou ovlivňovat životy ohrožených dětí. Sledován bude pohled odborníků z různých institucí pracujících v systému sociálně právní ochrany dětí, se kterými budou realizovány polostrukturované rozhovory.

KLÍČOVÁ SLOVA

sociálně-právní ochrana dětí, děti, rodina, náhradní péče, novela zákona

TITLE

Impacts of the Amendment to the Act on the Social and Legal Protection of Children on the System of Substitute Educational Care

ANNOTATION

The thesis deals with the changes in the system of substitute care, which arose due to the amendment to Act No.359/1999 Coll., on social-legal protection of children, which took effect on 1 January 2022. In the theoretical part, the thesis deals with the definition of social-legal protection of children and a description of the current system of substitute care in our country. Furthermore, the theoretical part deals with changes in the aforementioned law and their possible impact on the functioning of the system of substitute care. It focuses in particular on the issue of foster care and facilities for children in need of immediate assistance, as they are significantly affected by the changes. In the practical part, a qualitative research will be prepared, the aim of which will be to find out what positive or negative impacts the above-mentioned legislative changes bring in practice and how they may affect the lives of children at risk. The views of experts from various institutions working in the system of social and legal protection of children will be observed and semi-structured interviews will be conducted with them.

KEYWORDS

social and legal protection of children, children, family, substitute care, amendment to the Act

OBSAH

SEZNAM OBRÁZKŮ.....	9
SEZNAM TABULEK.....	9
SEZNAM GRAFŮ.....	9
SEZNAM ZKRATEK.....	10
ÚVOD.....	11
I. TEORETICKÁ ČÁST.....	12
1. SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANA DĚTÍ.....	12
2. ZÁKON O SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANĚ DĚTÍ.....	18
3. NOVELA ZÁKONA O SOCIÁLNĚ PRÁVNÍ OCHRANĚ DĚTÍ Z ROKU 2021.....	20
3.1. Změny týkající se pěstounské péče.....	21
3.2. Změny týkající se ZDVOP.....	24
3.3. Zapařtení jedinců odcházajících z náhradní péče.....	26
3.4. Omezení institucionální péče o nejmladší děti.....	27
3.5. Změna zákona o zvláštních řízeních soudních.....	29
3.6. Další změny.....	29
4. NÁHRADNÍ PÉČE.....	31
4.1. Náhradní rodinná péče.....	33
4.1.1. Osvojení.....	34
4.1.2. Pěstounská péče.....	36
4.1.2.1. Právní úprava pěstounská péče.....	40
4.1.2.2. Typy pěstounské péče.....	40
4.1.2.3. Dávky pěstounské péče.....	44
4.1.3. Poručenství.....	45
4.1.4. Opatrovnictví.....	45
4.1.5. Svěření.....	46
4.2. Ústavní péče.....	46
4.2.1. Dětský domov pro děti do 3 let.....	49
4.2.2. Dětský domov.....	49
4.2.3. Dětský domov se školou.....	51
4.2.4. Diagnostický ústav.....	52
4.2.5. Výchovný ústav.....	53
4.2.6. Zařzení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (ZDVOP).....	55
4.2.7. Domov pro osoby se zdravotním postižením.....	55
I. PRAKTICKÁ ČÁST.....	57
5. KVALITATIVNÍ VÝZKUM.....	57
5.1. Etické principy kvalitativního výzkumu.....	57
5.2. Hlubkový rozhovor.....	58
5.3. Analýza kvalitativních dat.....	58
6. REALIZACE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	60
6.1. Cíl výzkumného šetření.....	60
6.2. Způsob získávání dat.....	60
6.3. Výběr výzkumného vzorku.....	60
6.4. Výzkumné otázky.....	62
7. ANALÝZA ZÍSKANÝCH DAT.....	63
7.1. Výsledky otevřeného kódování.....	63
8. ZÁVĚR VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	77
ZÁVĚR.....	84
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	86
PŘÍLOHY.....	93

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 – Pozice aktérů v systému péče o ohrožené rodiny a děti	15
--	----

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 – Klienti kurátora pro děti a mládež	17
Tabulka 2 – Odměna pěstouna/Příspěvek při pěstounské péči	22
Tabulka 3 – Počty osvojených dětí	35
Tabulka 4 – Počet dětí svěřených do pěstounské péče	37
Tabulka 5 – Počet dětí svěřených do pěstounské péče na přechodnou dobu.....	41
Tabulka 6 – Dětský domov	50
Tabulka 7 – Dětský domov se školou	51
Tabulka 8 – Diagnostický ústav	52
Tabulka 9 – Výchovný ústav	54
Tabulka 10 – Domov pro osoby se zdravotním postižením.....	56
Tabulka 11 – Informace o respondentech	61

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 – Počty případů evidovaných orgánem sociálně-právní ochrany dětí.....	16
Graf 2 – Počet osvojených dětí.....	36
Graf 3 – Počet svěřených dětí do pěstounské péče.....	37
Graf 4 – Počet osob vykonávajících pěstounskou péči	38
Graf 5 – Počet žadatelů o pěstounskou péči	39
Graf 6 – Počet osob vykonávajících pěstounskou péči na přechodnou dobu a počet žadatelů	42
Graf 7 – Počet dětí v pěstounské péči	43
Graf 8 – Počet dětí v pěstounské péči na přechodnou dobu.....	43

SEZNAM ZKRATEK

NP – Náhradní péče

NRP – Náhradní rodinná péče

ÚP – Ústavní péče

PP – Pěstounská péče

PPPD – Pěstounská péče na přechodnou dobu

VÚ – Výchovný ústav

DÚ – Diagnostický ústav

DD – Dětský domov

DDŠ – Dětský domov se školou

DD3 – Dětský domov pro děti do 3 let

ZDVOP – Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

DOZP – Domov pro osoby se zdravotním postižením

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky

MZ ČR – Ministerstvo zdravotnictví České republiky

OSPOD – Orgán sociálně-právní ochrany dětí

SPOD – Sociálně-právní ochrana dětí

IPOD – Individuální plán ochrany dítěte

ÚVOD

Diplomová práce se zabývá novelou zákona o sociálně-právní ochraně dětí a jejími dopady na systém náhradní výchovné péče. Konkrétně pojednává o novele s označením zákon č. 363/2021 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. Tato novela nabyla své účinnosti od 1. 1. 2022. Některé změny v novele obsažené však na nabytí své účinnosti teprve čekají.

Toto téma jsem zvolila především z toho důvodu, že je poměrně aktuální a vedou se o něm diskuse. Novela totiž přinesla celou řadu změn, o jejichž reálném dopadu na praxi se diskutuje. Někteří odborníci na změny nahlíží pozitivně a druzí naopak spíše negativně. Z tohoto důvodu mě zajímalo, jak na jednotlivé změny nahlíží odborníci z praxe, kteří pracují v systému sociálně-právní ochrany dětí. A jak podle nich mohou tyto změny ovlivňovat životy ohrožených dětí.

Teoretická část práce si klade v podstatě dva hlavní cíle. Prvním cílem je popsat systém náhradní výchovné péče v České republice. Jsou zde proto popsány jednotlivé formy náhradní péče a jejich typy. Náhradní výchovná péče má dvě formy, a to náhradní rodinnou péči a péči ústavní. Druhý, významnějším, cílem je poté popsat jednotlivé změny, které vznikly právě vlivem novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Teoretická část práce tak shrnuje celé téma, popisuje formy a typy náhradní péče a především poté vysvětluje jednotlivé změny vzniklé přijetím novely.

Praktická část práce je tvořena kvalitativním výzkumným šetřením, které bylo realizováno pomocí polostrukturovaných rozhovorů. Tyto rozhovory byly vedeny s odborníky pracujícími v různých institucích v systému sociálně-právní ochrany dětí. Cílem rozhovorů a tedy celé praktické části práce, je zjistit, jaký názor mají odborníci na jednotlivé změny, které nastaly nebo teprve nastanou v důsledku již zmiňované novely.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Sociálně-právní ochrana dětí

Sociálně-právní ochrana dětí je v České republice zakotvena hned ve dvou zákonech. Jedná se o zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník a zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Dále je také zakotvena v několika právních předpisech. Jedná se o Úmluvu o právech dítěte, Ústavu České republiky a další mezinárodní smlouvy a úmluvy.

Mezi další zákony, které se přímo nebo nepřímo dotýkají sociálně-právní ochrany dětí, patří zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách a spousta dalších zákonů.

Sociálně-právní ochraně dětí je v České republice věnována stále větší pozornost. Stát přebírá zodpovědnost za dítě v případě, že se dítě dostane do situace, kdy se o něj jeho rodiče nemohou nebo dokonce nechtějí starat. Opatrovníkem dítěte se v takovém případě stává orgán sociálně-právní ochrany dětí. Hlavním cílem orgánu sociálně-právní ochrany dětí je vyřešení situace dítěte v jeho zájmu, a to co nejdříve. Nejlépe tak, aby se dítě mohlo vrátit zpět do své rodiny (Bubleová, 2014b).

Podle zákona č. 359/1999 Sb. (§ 1) se sociálně-právní ochranou dětí rozumí:

- *Ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu.*
- *Ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění.*
- *Působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny.*
- *Zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině.*

V posledních několika letech je sociálně-právní ochrana dětí dávana do souvislosti především s dětmi týranými, zanedbávanými a zneužívanými, mluvíme tedy o syndromu CAN. Dříve nebyla tato problematika vůbec řešena ani sledována. Ještě v 19. století byla spojována především s chudými rodinami, které podle dřívější společnosti měly pokleslou morálku.

I přesto se ale odborníci snažili na tuto problematiku upozorňovat. Vzniklo tak označení syndrom bitého dítěte a z něho poté pojem syndrom CAN (syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte). Počátky sociálně-právní ochrany dětí můžeme nalézt v USA, kde vznikl zákon s názvem Child Abuse Prevention and Treatment Act, na který poté reagovaly další státy (Pemová, 2022).

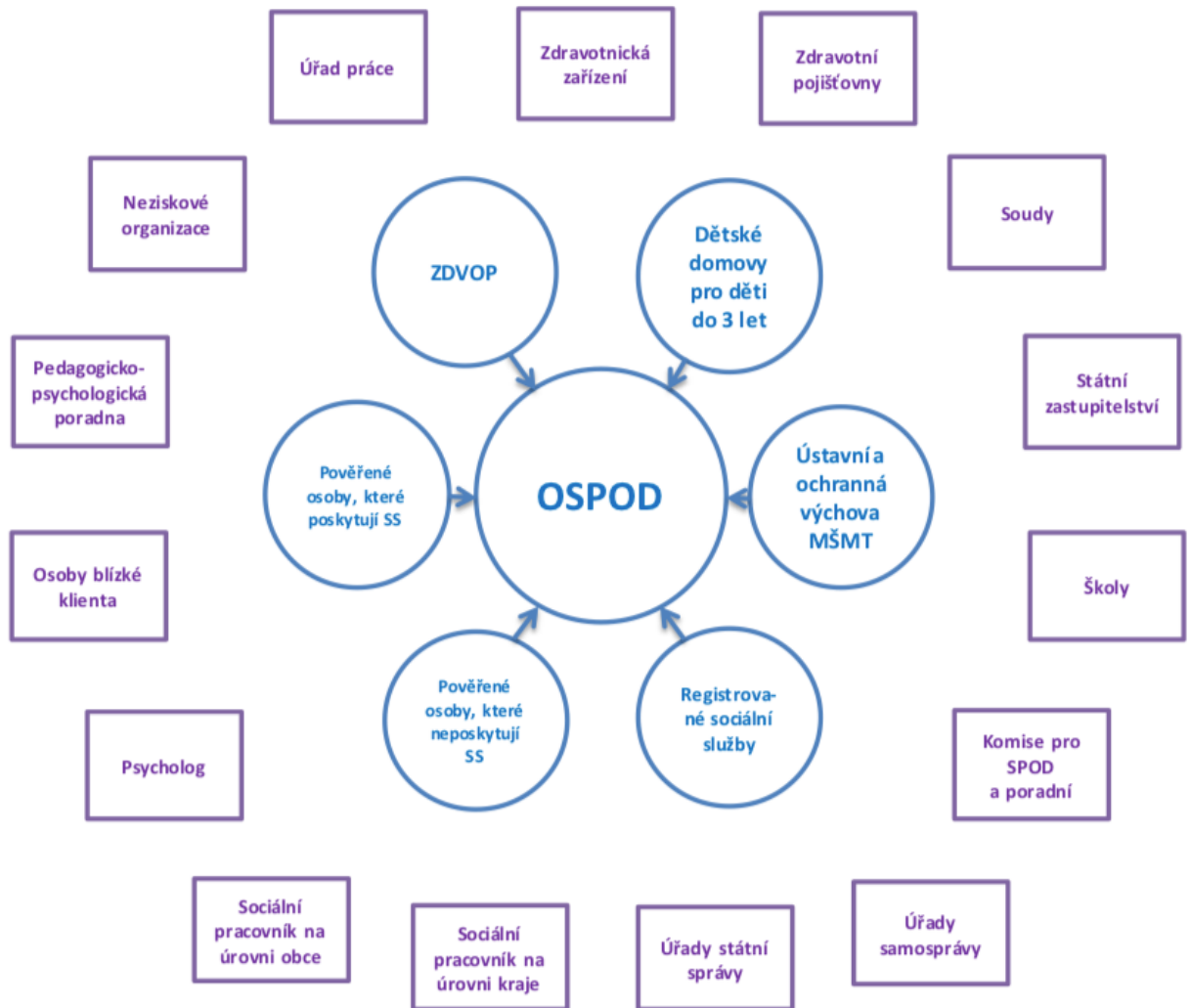
Podle zákona č. 359/1999 Sb. se sociálně-právní ochrana zaměřuje především na děti, jejichž rodiče neplní své povinnosti, nevykonávají nebo zneužívají svá práva nebo zemřeli. Dále také na děti, které vedou zahálčivý nebo nemravný život, opakovaně utíkají od osob, které jsou odpovědné za jejich výchovu, děti, na kterých byl spáchán trestný čin, které byly umístěny do péče mimo jejich rodinu atd.

Často se setkáváme s tím, že je sociálně-právní ochrana dětí určena ohroženým dětem. V tomto případě se jedná o ohrožené dítě ve smyslu jeho vyšší zranitelnosti a to nejenom fyzické, ale také potencionálnímu zhoršení jeho postavení ve zdravotním nebo sociálním systému a také v právním prostředí. Koncepce ohroženého dítěte se skládá z dětí týraných, zneužívaných a zanedbávaných, dětí, které jsou s ohledem na jejich životní situaci a individuální charakteristiky zranitelné a dětí, u kterých jsou ohroženy jejich zájmy nebo práva. V českém právním řádu ale není ohrožené dítě nijak definováno a to i přesto, že se tento pojem objevuje v řadě vládních materiálů (Pemová, 2022). Ohrožené dítě definuje také Matoušek (2016) a to jako dítě, které nemá naplněné základní potřeby nebo je jejich naplňování ohroženo. Jedná se zejména o děti vystavené nevhodnému zacházení, děti vyrůstající v deprivujícím prostředí a děti s poruchami chování.

Dále se také můžeme setkat s označením nejlepší zájem dítěte. Tento pojem se nachází například v Úmluvě o právech dítěte z roku 1989. Úmluva uvádí, že je to právě nejlepší zájem dítěte, na který by měl být dáván důraz při jakékoliv činnosti uskutečňované soukromými nebo veřejnými subjekty, která se týká dětí. Jedná se ale o pojem poměrně těžko definovatelný. Proto se nejlepší zájem dítěte zjišťuje přímo ze strany dítěte, pokud je k tomu samozřejmě dítě způsobilé. Mezi kritéria, která určují nejlepší zájem dítěte, patří například osobnost dítěte, výchovné schopnosti rodičů, citová orientace a zázemí dítěte, výchovné prostředí, citové vazby ke členům rodiny atd. (Matoušek, 2016).

Hlavním orgánem státní správy, který působí v rámci sociálně-právní ochrany dětí, je Ministerstvo práce a sociálních věcí. To vykonává činnosti metodologické, legislativní a také kontrolní. Vytváří právní předpisy, metodické materiály a národní strategie. Vedlejší činností je poté poskytování poradenství ohroženým dětem a jejich rodinám. Dále spolupráce s různými mezinárodními institucemi a podílení se na plnění mezinárodních úmluv, především Úmluvy o právech dítěte (MPSV, 2021a). Zákon o sociálně právní ochraně dětí (§3 - §4) uvádí, že sociálně-právní ochranu dětí zajišťují také další ministerstva, krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, Úřad práce, obce a kraje, Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí a další pověřené fyzické a právnické osoby.

System sociálně-právní ochrany dětí působí v první řadě především preventivně. V této oblasti působí v rámci poradenství, sociálně aktivizačních služeb a spolupráci s dalšími organizacemi, které si kladou stejný cíl. Hlavním cílem je podpora rodiny a jejích funkcí. Pokud se v rodině vyskytne nějaký problém nejprve se rodině pomáhá tak, aby byla schopna problém vyřešit sama s podporou toho systému. Teprve pokud toto vše selže, přichází na řadu náhradní výchovná péče.

Obrázek 1 – Pozice aktérů v systému péče o ohrožené rodiny a děti

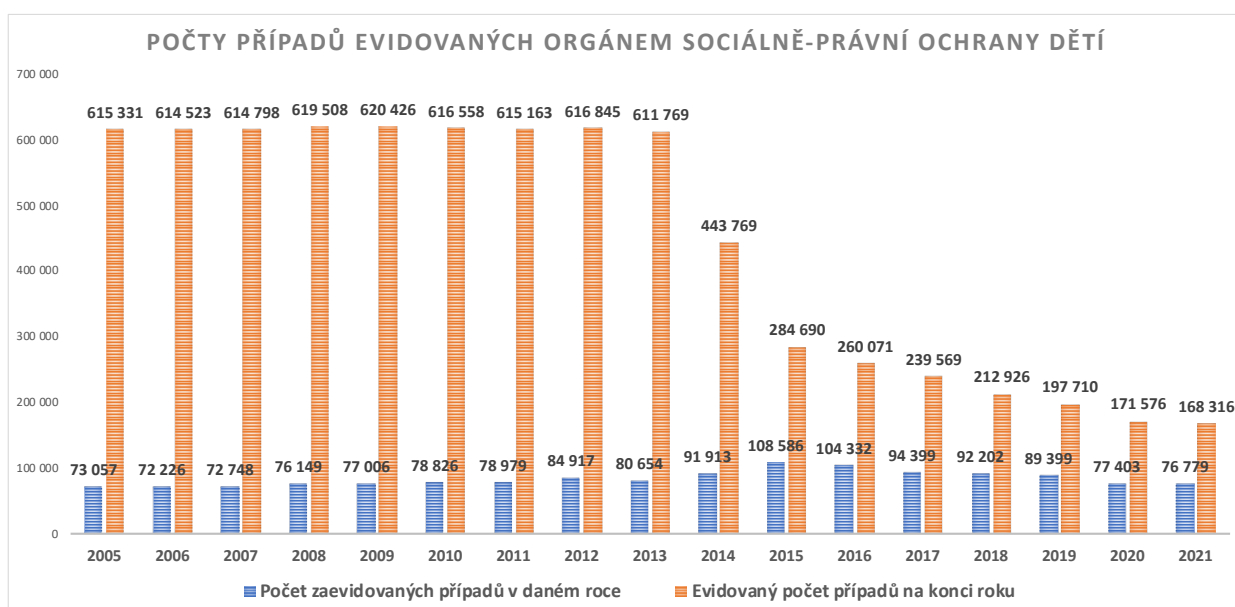
Zdroj: SocioFactor s.r.o., 2014 – Analýza sítě služeb pro práci s rodinami a dětmi

Na tomto obrázku, který byl zhotoven na základě analýzy sítě služeb pro práci s rodinami a dětmi, jsou zobrazeni aktéři, kteří se podílí na sociálně-právní ochraně dětí. Uprostřed se orgán sociálně-právní ochrany dětí, okolo kterého jsou umístěni aktéři, kteří sehrávají v systému velice důležitou roli. Okolo nich jsou poté aktéři, kteří se také podílí na sociálně-právní ochraně dětí. Soubor těchto aktérů má za cíl vyhledat, zachytit a ochránit ohrožené děti (SocioFactor s.r.o, 2014).

Hlavním aktérem je tedy orgán sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD). Tento orgán má na starosti preventivní a také poradenskou činnost, dále se podílí na opatření, která vedou k ochraně dětí. V níže uvedeném grafu je znázorněno, kolik každoročně orgány sociálně právní ochrany dětí evidují případů, kterými se musí zabývat. Graf obsahuje dva údaje – jedná se o

počty zaevidovaných případů v daném roce a o počet celkově evidovaných případů na konci roku. Můžeme vidět, že od roku 2014 došlo k velmi výraznému poklesu počtu celkově evidovaných případů. Podle mého názoru jedním z důvodů, proč došlo k tomuto poklesu může být vliv novely zákona o sociálně právní ochraně dětí, která nabyla své účinnosti od roku 2013. Tato novela přinesla celou řadu opatření a změn, které mohly vést právě ke snížení počtu evidovaných případů.

Graf 1 – Počty případů evidovaných orgánem sociálně-právní ochrany dětí

Zdroj: MPSV, Roční výkazy o výkonu sociálně-právní ochrany dětí (online) – vlastní úprava

Součástí orgánu sociálně-právní ochrany dětí je také specializovaný sociální pracovník, který se nazývá kurátor pro děti a mládež. Ten pracuje s dětmi a mládeží, kteří mají nějaký výchovný problém (Smrž, 2016). Zákon o sociálně-právní ochraně dětí (§6) udává, kdo se může stát klientem kurátora pro děti a mládež. Jedná se především o děti a mládež, kteří vedou zahálčivý nebo nemravný život v tom, že:

- zanedbávají školní docházku,
- požívají alkohol a další návykové látky,
- provozují prostituci,
- spáchaly provinění nebo čin jinak trestný
- páchají přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití,
- opakovaně utíkají od osob, které jsou zodpovědné za jejich výchovu atd.

V níže uvedené tabulce jsou zobraceny počty klientů kurátorů pro děti a mládež od roku 2005 až do roku 2021. Tabulka je zpracovaná z dat uvedených v ročních výkazech o výkonu sociálně-právní ochraně dětí. V tabulce je uvedený celkový počet klientů, který je rozdělený na klienty do 15 let a na mladistvé. Tento počet je poté ještě rozdělený podle pohlaví klientů. V tabulce může vidět, že zhruba od roku 2012 počty klientů postupně klesají. A to jak v případě dětí do 15 let, tak také v případě mladistvých.

Tabulka 1 – Klienti kurátora pro děti a mládež

Klienti kurátora pro děti a mládež 2005 - 2021					
	Počet evidovaných klientů	Z toho			
		Děti do 15 let	Z toho dívky	Mladiství	Z toho dívky
2005	41 698	18 297	4 906	23 401	5 232
2006	42 805	17 990	4 832	24 815	5 419
2007	45 028	17 910	4 905	27 118	6 088
2008	45 696	18 108	5 166	27 588	6 465
2009	46 739	18 270	5 692	28 469	7 272
2010	46 724	18 376	5 753	28 348	7 910
2011	46 792	18 832	6 019	27 960	7 077
2012	44 411	18 587	6 078	25 824	7 421
2013	41 048	17 470	5 660	23 578	6 823
2014	33 778	14 319	4 788	19 459	6 004
2015	30 174	13 524	4 569	16 650	5 107
2016	29 125	13 469	4 451	15 656	4 892
2017	28 450	13 380	4 521	15 070	4 885
2018	26 897	12 455	4 301	14 442	4 545
2019	26 051	12 566	4 231	13 485	4 514
2020	27 877	8 325	2 905	10 678	3 476
2021	21 194	9 931	3 522	11 263	3 652

Zdroj: MPSV, Roční výkazy o výkonu sociálně-právní ochrany dětí (online) – vlastní úprava

2. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí

Tento zákon upravuje sociálně-právní ochranu dětí a zaopatření zletilých nebo plně svéprávných fyzických osob po zániku pěstounské péče nebo ústavní výchovy. (§ 1) Všechny níže popsané skutečnosti jsou aktuální k 1. 1. 2023.

Zákon (§1 - §67) je rozdělený do dvanácti částí:

- **První část** – úvodní ustanovení
- **Druhá část** – základní ustanovení sociálně-právní ochrany
- **Třetí část** – opatření sociálně-právní ochrany
- **Čtvrtá část** – zařízení sociálně-právní ochrany
- **Pátá část** – pěstounská péče
- **Šestá část** – poskytování sociálně-právní ochrany pověřenými osobami
- **Sedmá část** – inspekce poskytování sociálně-právní ochrany
- **Osmá část** – zaopatřovací příspěvek
- **Devátá část** – společná ustanovení
- **Desátá část** – přestupky
- **Jedenáctá část** – řízení a místní příslušnost
- **Dvanáctá část** – přechodná a závěrečná ustanovení

Pro účel této diplomové práce jsou nejzásadnější části jedna až šest.

V zákonu (§2 - §2a) nalezneme například vymezení některých pojmů, které jsou pro oblast sociálně-právní ochrany dětí zásadní.

- **Dítě** = nezletilá osoba.
- **Jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte** = fyzická osoba, které bylo soudem dítě svěřeno do osobní péče.
- **Osoba v evidenci** = fyzická osoba vedená v evidenci, která může vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu .
- **Pečující osoba** = fyzická osoba, které bylo dítě svěřeno do předpěstounské péče, pěstounské péče nebo pěstounské péče na přechodnou dobu, která o dítě osobně pečuje v průběhu řízení o svěřeni dítěte do její péče a také poručník dítěte, který dítě osobně pečuje.
- **Ústavní zařízení** = zařízení, které poskytuje plné přímé zaopatření dětem a mládeži.
- **Plné přímé zaopatření** = poskytování stravování, ošacení a ubytování.

Zákon vznikl 9. 12. 1999 a během svého působení prošel celou řadou novelizací. Především novela zákona proběhla v roce 2012, respektive 2013 (č. 401/2012). Tato novelizace přinesla především povinnost orgánu sociálně právní ochrany dětí (OSPOD) zpracovávat individuální plán ochrany dítěte (IPOD) a to do jednoho měsíce od zařazení dítěte do evidence a tento plán průběžně aktualizovat. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí (§10) udává, že individuální plán ochrany dítěte obsahuje informace o tom, z jakého důvodu je dítě ohroženo a také stanoví opatření, která by měla vést k zajištění ochrany dítěte, k poskytnutí pomoci jeho rodině a také k posílení funkcí rodiny. Je zde také stanoven časový plán těchto opatření. Osobně shledávám největší přínos v tvorbě individuálního plánu ochrany dítěte v tom, že se vytváří společně s dítětem, jeho rodinou a také celou řadou odborníků.

Další novinkou, která vznikla díky novele z roku 2012 je pořádání případových konferencí, které mají dopomoci k řešení problémů ohrožených dětí a jejich rodin. Případová konference je řízené setkání klienta, jeho rodiny a dalších osob, které mohou napomoci k řešení situace. Cílem konference je získat a vyměnit si informace, zhodnotit řešený problém a hledat vhodné řešení tohoto problému a naplánovat jeho postup. Výstupem případové konference je poté individuální plán péče (Máliková, 2012). Mezi další změny poté patří úprava podmínek pro poskytování pěstounské péče a osvojení. Orgány sociálně-právní ochrany dětí se podle novely musí řídit standardy kvality sociálněprávní ochrany (Matoušek, 2016).

3. Novela zákona o sociálně právní ochraně dětí z roku 2021

Jedná se o novelu s oficiálním označením zákon č. 363/2021 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. Tato novela nabyla své účinnosti od 1. 1. 2022. Ne všechny změny v rámci novely své účinnosti již nabyly, a z tohoto důvodu se bude znění některých částí zákona upravovat podle přijímání jednotlivých změn, které na nabytí své účinnosti teprve čekají. Aktuální znění zákona je platné do 31. 12. 2024. Poté přijde v platnost znění od 1. 1. 2025 do 31. 12. 2027 a poslední znění nabude své účinnosti od 1. 1. 2028.

Přijetí novely prošlo poměrně dlouhým a složitým procesem. Vláda předložila novelu do Poslanecké sněmovny PČR 22. 6. 2020. Novela prošla čtením hned třikrát, a to především z důvodu protichůdných názorů na jednotlivé navrhované změny. Posledním čtením poté novela prošla 27. 8. 2021, tedy více než rok po jejím předložení. Oficiálně byla novela schválena 9. 9. 2021 a prezident ji poté podepsal 24. 9. 2021. Celá novela nabyla účinnosti od 1. 1. 2022. Ale jak již bylo zmíněno, tak některé změny na nabytí své účinnosti teprve čekají (MPSV, 2021b).

Mezi hlavní změny, které novela přinesla, patří podpora mladých dospělých, kteří odchází z náhradní péče, omezení ústavní péče o nejmladší děti a také změny v oblasti náhradní rodinné péče a podpora zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Hlavním cílem bylo upravit finanční hodnocení v rámci pěstounské péče a zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a zavést zaopatřovací příspěvek pro mladé dospělé odcházející z náhradní péče.

Novela zákona sebou přinesla celou řadu změn, které se přímo nebo nepřímo dotýkají systému náhradní výchovné péče. Otázkou ale je, zda je systém náhradní péče v České republice natolik připravený, aby mohly změny bez větších problémů proběhnout. A právě odpověď na tuto otázku jsem se snažila získat od odborníků, kteří v systému sociálně-právní ochrany dětí pracují a vidí reálné dopady novely.

Pokud není v textu uvedeno jinak, tak jsou všechny zde uvedené změny a také výše dávek a příspěvků aktuální k 1. 1. 2023.

3.1. Změny týkající se pěstounské péče

Jednou z hlavních změn, kterou novela přinesla je úprava dávek pěstounské péče. Zákon č. 359/1999 Sb. stanovuje tyto druhy dávek pěstounské péče:

- příspěvek na úhradu potřeb dítěte,
- odměnu pěstouna,
- příspěvek při převzetí dítěte,
- příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla,
- příspěvek při pěstounské péči (§47e).

Největší změna nastala v případě odměny pěstouna/příspěvku při pěstounské péči. Před novelizací zákona byla pevně stanovená výše dávek, na které měli pěstouni nárok a lišily se pouze podle počtu dětí, které měli v péči. Nová úprava rozděluje výši dávek nejenom podle počtu dětí v péči, ale také podle druhu pěstounské péče. Dávky se tedy liší v závislosti na tom, zda se jedná o zprostředkovanou pěstounskou péči, nezprostředkovanou pěstounskou péči nebo péči prarodičů. Ohled se bere také na počet dětí v péči a to, zda se jedná o dlouhodobou pěstounskou péči nebo pěstounskou péči na přechodnou dobu. V případě zprostředkované pěstounské péče se tato dávka nazývá odměna pěstouna a v případě nezprostředkované pěstounské péče (kterou poskytují tety, strýcové, zletilí sourozenci nebo osoby blízké) poté příspěvek při pěstounské péči.

Příspěvek při pěstounské péči se nově také nezapočítává do rozhodného příjmu v případě žádosti o dávky státní sociální podpory, nevylučuje nárok na předčasný starobní důchod a také na něj nelze uplatňovat daňové zvýhodnění (MPSV, 2021b).

Níže je uvedena tabulka, která přesně stanovuje výši dávek a porovnává ji před novelizací a po novelizaci zákona. Toto rozdělení dávek podle druhu pěstounské péče, se tak snaží od sebe odlišit profesionální pěstounskou péči (zprostředkovanou pěstounskou péči) a péči osob, které pečují o děti příbuzné nebo blízké (nezprostředkovanou pěstounskou péči). Zvláště poté stojí péče poskytovaná prarodiči (MPSV, 2021b).

Podle odborníků z praxe, se kterými jsem v rámci práce vedla rozhovory, je toto rozdělení správným a vítaným krokem. Jedním z důvodů, proč například došlo k oddělení příspěvku při pěstounské péči pro prarodiče bylo to, aby ze strany prarodičů, kteří mají v pěstounské péči své vnoučata, nedocházelo ke zneužívání těchto dávek. Což se podle pracovníka OSPOD dělo především v případě romských rodin. V případě prarodičů je jedním z argumentů také to, že

prarodiče mají vůči svým vnoučatům ze zákona vyživovací povinnost. Dalším důvodem rozdělení těchto dávek bylo také to, aby se podpořila zprostředkovaná pěstounská péče a především poté pěstounská péče na přechodnou dobu, která je pro systém náhradní rodinné péče velice důležitá.

Tabulka 2 – Odměna pěstouna/Příspěvek při pěstounské péči

	Dlouhodobí pěstouni				Přechodní pěstouni
	1 dítě	2 děti	3 děti	Každé další dítě	
Odměna pěstouna	12 000 Kč	18 000 Kč	30 000 Kč	+ 6 000 Kč	20 000 Kč
Zprostředkovaná PP	1,0 x MM	1,5 x MM	2 x MM	+ 0,5 x MM	1,8 x MM (+ 0,3 x MM za každé další dítě)
Nezprostředkovaná PP	2,3 x ŽM	2,3 x ŽM x 2	2,3 x ŽM x 3	+ 2,3 x ŽM	
Prarodiče	1,8 x ŽM	1,8 x ŽM x 2	1,8 x ŽM x 3	+ 1,8 x ŽM	

	Před novelizací
	Po novelizaci
ŽM	Životní minimum
MM	Minimální mzda

Zdroj: MPSV, 2021b – vlastní úprava

Odměna pěstouna je opakující se dávka, která náleží zprostředkovaným pěstounům. Tedy těm, kteří projdou odborným posouzením a přípravou. Jedná se jak o dlouhodobou pěstounskou péči, tak také pěstounskou péči na přechodnou dobu. Příspěvek při pěstounské péči je poté nově stanovená opakující se dávka, která je od 1. 1. 2022 poskytována nezprostředkovaným pěstounům

Výše dávek

Nově není stanovena pevná výše dávek, na které mají pěstouni nárok, ale tato výše se odvíjí podle minimální mzdy nebo životního minima. V případě zprostředkované pěstounské péče se výše dávek odvíjí od aktuální výše minimální mzdy a v případě nezprostředkované pěstounské péče a péče prarodičů podle aktuální výše životního minima. Výše dávek se poté ještě liší v případě, kdy mají pěstouni v péči dítě závislé na péči jiné fyzické osoby, v tomto případě záleží na tom, jaký stupeň závislosti je dítěti přiznán.

Příspěvek při převzetí dítěte

Novela v oblasti dávek pěstounské péče také upravuje nárok na příspěvek při převzetí dítěte, a to i v případě pěstounské péče na přechodnou dobu. Výše tohoto příspěvku se liší podle věku dítěte a pohybuje se od 10 800 Kč až do 13 500 Kč. V případě pěstounské péče na přechodnou dobu nesmí součet těchto příspěvků přesáhnout 40 000 Kč za posledních 12 kalendářních měsíců. Tento příspěvek stanovuje zákon č. 359/1999 Sb. (§47l).

Státní příspěvek na výkon pěstounské péče

Další změnou v rámci pěstounské péče je poté úprava státního příspěvku na výkon pěstounské péče. Tento příspěvek je určen na pokrytí nákladů na zajištění pomoci pečujícími osobám, osobám v evidenci nebo svěřeným dětem a to na provádění dohledu nad pěstounskou péčí. Díky novele se tento příspěvek zvedl na 59 400 Kč na 1 rok. Nově je zde také zavedena povinnost příjemce tohoto příspěvku dokládat krajské pobočce Úřadu práce České republiky přehled čerpání a případnou částku, kterou nevyčerpá poté vrátit. Tento příspěvek také stanovuje zákon č. 359/1999 Sb. (§47d).

Zpráva o průběhu pěstounské péče

Mezi další změny, které se týkají pěstounské péče, patří nově vzniklá povinnost podávat zprávu o průběhu pěstounské péče obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností v místě trvalého bydliště pěstouna a také dítěte a to nejméně jednou za 6 měsíců. Nově také může obecní úřad obce s rozšířenou působností podat návrh na zrušení pěstounské péče a také odvolání poručníka. Další změna se týká ukončení dohody o výkonu pěstounské péče, tu je možné ukončit buď výpovědí jedné ze smluvních stran nebo dohodou obou stran, a to pouze k poslednímu dni kalendářního pololetí. V průběhu pololetí může být dohoda ukončena rozhodnutím krajského úřadu (MPSV, 2021b).

3.2.Změny týkající se ZDVOP

Jednou ze změn je stanovení kapacity ZDVOP. Stanovení kapacity konkrétního ZDVOP je vždy na rozhodnutí příslušného krajského úřadu. Výjimku tvoří nově vzniklé ZDVOP, u těch je stanovena maximální kapacita na 20 dětí, před novelizací to bylo 28 dětí. Výjimka v počtu dětí je přípustná v případě, že je ZDVOP umístěn ve více budovách nebo v případě přijetí sourozenců. Zároveň je stanovený maximální počet dětí, který může mít jeden zaměstnanec na starost a to 4 děti, výjimečně 5 dětí. Dále ZDVOP, které budou nově vznikat nesmí být provozovány ve stejné budově nebo areálu společně s jiným ústavním zařízením (MPSV, 2021c).

Dále došlo ke změně právní úpravy ZDVOP – došlo k přeformulování právních titulů umístěných dětí. Těmi jsou buď smlouva, kterou uzavírá se zařízením buď samo dítě nebo jeho zákonný zástupce (v tomto případě je potřeba souhlas OSPOD) nebo OSPOD jakožto veřejným poručníkem a dále je to soudní rozhodnutí (MPSV, 2021e).

Došlo ke změně v případě krácení částky státního příspěvku pro zřizovatele ZDVOP v případě, že dítě pobývá mimo zařízení nejméně 2 celé dny jdoucí po sobě. Nově se také za celý den nebude považovat, pokud dítě ze zařízení odejde po 15. hodině, anebo se naopak po 15. hodině vrátí do zařízení (MPSV, 2021c). U tohoto příspěvku došlo k jeho zvýšení na 1 dítě za 1 měsíc a to konkrétně z původních 22 800 Kč na 39 600 Kč. Výši tohoto příspěvku stanovuje zákon o sociálně-právní ochraně dětí (§42g).

Došlo také k zakotvení nejdelší přípustné doby pobytu dítěte ve ZDVOP, a to maximálně 6 měsíců bez ohledu na to, zda je dítě v péči zařízení z rozhodnutí soudu nebo na základě smlouvy o poskytování ochrany a pomoci (MPSV, 2021c).

Dále došlo k nové úpravě rozsahu poskytované ochrany a pomoci ve ZDVOP. Zákon o sociálně právní ochraně dětí stanovuje tyto činnosti (§42):

- *poskytnutí ubytování,*
- *poskytnutí stravy,*
- *pomoc při zvládnání běžných úkonů péče o vlastní osobu,*
- *pomoc při osobní hygieně nebo zajištění podmínek pro osobní hygienu,*
- *zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,*
- *zajištění výchovných,*
- *vzdělávacích a aktivizačních činností,*

- *pomoc při uplatňování práv,*
- *oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí,*
- *zajištění sociálně terapeutických činností a zajištění zdravotních služeb,*
- *psychologické a jiné odborné péče.*

Nezaopatřenému dítěti se také ve ZDVOP poskytují drobné předměty běžné osobní potřeby, osobní vybavení a také služby s přihlédnutím k potřebám konkrétního dítěte. Zařízení je podle zákona povinno spolupracovat s rodinou dítěte, které má v péči a této rodině poskytovat pomoc v záležitostech týkajících se dítěte. Všechny tyto aktivity a služby jsou poskytovány na základě individuálního plánu ochrany dítěte, který sestavuje OSPOD (§42).

Další změna se týká smlouvy o pobytu. Dítě uzavírá s pracovníkem ZDVOP smlouvu o poskytování ochrany a pomoci, a to v případě, že je k tomu dítě způsobilé. Pokud k tomu dítě způsobilé není, smlouvu uzavírá rodič nebo rodiče dítěte, soudem jmenovaný poručník, OSPOD jakožto poručník dítěte nebo výjimečně jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte. Smlouva o poskytování ochrany a pomoci musí obsahovat nezbytné náležitosti, které jsou díky novele také upraveny (MPSV, 2021c). Ve smlouvě musí být uveden důvod umístění dítěte, rozsah poskytované ochrany a pomoci, místo a čas poskytování ochrany a pomoci, výše a způsob úhrady, informace o zdravotním stavu dítěte, výše příspěvku na péči, ujednání o dodržování vnitřních pravidel, výpovědní důvody a doby, platnost smlouvy a ujednání o kapesném (§42a).

Pokud je dítě umístěno do ZDVOP na základě smlouvy, musí být tento pobyt opatřen souhlasem OSPOD. Tuto smlouvu jde podle novely uzavřít maximálně na dobu 3 měsíců a v případě potřeby ji o další 3 měsíce prodloužit. Celková délka pobytu tedy nesmí přesáhnout 6 měsíců jdoucích po sobě (MPSV, 2021c).

Podle zákona 359/1999 Sb. může být ve ZDVOP na základě soudního rozhodnutí vykonáváno výchovné opatření, předběžné opatření nebo také ústavní výchova. (§42aa) Tento paragraf také stanovuje práva a povinnosti dětí zde umístěných a také práva a povinnosti ředitele zařízení.

Nová úprava se týká také úhrady pobytu a péče. Nově je výše úhrady stanovena dojednáním mezi provozovatelem zařízení a povinnou osobou a tato částka bude uvedena ve smlouvě o poskytování ochrany a pomoci nebo ve smlouvě o úhradě nákladů (MPSV, 2021c).

3.3. Zaopatření jedinců odcházejících z náhradní péče

Díky novele došlo ke „*sjednocení podmínek zaopatření mladých lidí, kteří po dosažení zletilosti odcházejí z pěstounské péče, poručnické péče nebo z ústavní výchovy a nadále splňují podmínku nezaopatřenosti (pokračují v soustavné přípravě na budoucí povolání studiem na střední nebo vysoké škole)*“ (MPSV, 2021d). V zákonu se tak vyskytla nová osmá část, která se věnuje právě zaopatřovacímu příspěvku. Nově je stanoven opakující se zaopatřovací příspěvek a také jednorázový zaopatřovací příspěvek.

Opakující se zaopatřovací příspěvek

Zákon o sociálně právní ochraně dětí (§50b - §50e) stanovuje podmínky nároku na opakující se zaopatřovací příspěvek následovně. Na příspěvek má nárok zletilá nebo plně svéprávná osoba, pokud splňuje následující podmínky:

- je nezaopatřeným dítětem,
- nebyla pravomocně odsouzena k nepodmíněnému trestu odnětí svobody,
- má vypracovaný individuální plán,
- byla do dne nabytí svéprávnosti nebo zletilosti svěřena do pěstounské péče nebo jí byla nařízena ústavní výchova.

Podmínkou je, že tato péče musela trvat souvisle minimálně po dobu 3 let v případě nezprostředkované pěstounské péče nebo 12 měsíců v případě zprostředkované pěstounské péče a ústavní výchovy. Tato doba musí bezprostředně předcházet nabytí zletilosti nebo svéprávnosti. Zákon dále stanovuje, jaké další zvláštní podmínky musí jedinec splňovat. Výše opakujícího se zaopatřovacího příspěvku je stanovena na 17 250 Kč za jeden kalendářní měsíc. Výše příspěvku se snižuje jestliže jedinec pobírá důchod z důchodového pojištění.

V případě, že jedinec ukončí svou přípravu na budoucí povolání a zanikne tak jeho nezaopatřenost, automaticky zaniká také jeho nárok na opakující se zaopatřovací příspěvek. Až do 26 let věku jedince ale může dojít k obnovení jeho nároku, a to v případě, že se opětovně stane nezaopatřeným dítětem. Z tohoto důvodu můžeme opakující se zaopatřovací příspěvek vnímat jako jakýsi motivační a také aktivizační nástroj sociální práce v případě mladých dospělých ohrožených sociálním vyloučením (Křístek, 2022a). Podle mého názoru ale v praxi tento příspěvek jako motivační nástroj nefunguje, a to především u osob odcházejících z ústavní péče. S tímto mým názorem souhlasila také většina odborníků, se kterými jsem vedla rozhovor.

Důvodem je například to, že jedinci, kteří vyrůstají v ústavní péči a chtějí studovat, tak většinou z ústavní péče neodcházejí, ale naopak v ní zůstávají, dokud nedostudují nebo dokud to zákon dovoluje. Problémem je také nedostatečná finanční gramotnost těchto jedinců a často negativní vliv jejich původní rodiny. Odborníci také uvádějí, že u většiny jedinců, kteří vyrůstají v ústavní péči, není vzdělání prioritou.

Jelikož se jedná o nový druh příspěvku, jeho plná platnost začne až od 1. 1. 2028. Do té doby si jedinci, kteří byli v pěstounské péči, mohou zvolit, zda začnou pobírat tento nový příspěvek nebo zda dají přednost dosavadním dávkám pěstounské péče (Křístek, 2022a).

Jednorázový zaopatřovací příspěvek

Také v případě jednorázového zaopatřovacího příspěvku zákon (§50c - §50e) stanovuje podmínky jeho nároku. Jsou zde stanoveny stejné podmínky jako v případě opakujícího se zaopatřovacího příspěvku s tím rozdílem, že jedinec nemusí být nezaopatřeným dítětem. Nárok na jednorázový příspěvek má také jedinec, který přestane splňovat podmínky opakujícího se příspěvku. Jednorázový příspěvek nenáleží tomu jedinci, kterému byla poskytnuta věcná pomoc nebo peněžitý příspěvek podle zákona č. 109/2002 Sb. Výše jednorázového příspěvku je stanovena na 28 750 Kč.

3.4. Omezení institucionální péče o nejmladší děti

Omezení institucionální péče se týká především dětí do 3 let. Nově je tedy stanovena hranice minimálního věku pro umístění dítěte do institucionální péče. Toto opatření se týká ústavní výchovy a také ZDVOP, a to včetně předběžného opatření. Ne všechny změny již nabyly své účinnosti a datum nabytí účinnosti se u jednotlivých změn liší. Konkrétně dvě změny již své účinnosti nabyly, a to od 1. 1. 2022. Jedná se o změnu týkající se smluvního pobytu v ZDVOP a dětském domově pro děti do 3 let a smluvního pobytu dítěte do 15 let v domově pro osoby se zdravotním postižením. Nově musí být tento pobyt opatřen souhlasem OSPOD (Křístek, 2022b).

Další změna, která své účinnosti již nabyla se týká umístování dětí do dětských domovů pro děti do 3 let. Nově mohou být do těchto zařízení umístovány pouze děti, jejichž zdravotní

stav vyžaduje dlouhodobou lůžkovou péči a nepostačuje u nich ambulantní péče. Dále také děti, které nemohou nadále vyrůstat ve své rodině z důvodu syndromu CAN nebo dětem s postižením. Do dětských domovů pro děti do 3 let tedy již nemohou být umísťovány děti ohrožené nevhodným sociálním prostředím. V případě dětských domovů pro děti do 3 let se jedná o změnu zákona o zdravotních službách (MPSV, 2021b). MPSV provedlo ve spolupráci s Nadací J&T v roce 2022 zjišťování právě v oblasti dětských domovů pro děti do 3 let. Podle jejich zjištění bylo v roce 2022 v těchto zařízeních 138 dětí do 3 let včetně. Což je výrazný pokles oproti roku 2018, kdy zde bylo 441 dětí v tomto věku. Podle jejich předpokladů by tímto tempem v těchto zařízeních nemusely být žádné děti do 3 let do roku 2024. Podle zjištění v těchto zařízeních spíše převažují děti nad 4 roky (MPSV, 2022). Otázkou ale je, zda se na tento vývoj můžeme spolehnout a s čistým svědomím tak plně omezit institucionální péči o nejmladší děti. Podle odborníků z praxe, se kterými jsem vedla rozhovory, situace není tak jednoznačná a není vůbec jisté, zda se podaří změny týkající se právě omezování institucionální péče o nejmladší děti zavést v plánovaných termínech. Ukazuje se totiž, že není dostatek pěstounů a jejich počet každoročně nevzrůstá tak, jak by bylo potřeba. Více o počtech pěstounů píše v kapitole týkající se právě pěstounské péče.

Poté od 1. 1. 2024 nabude své účinnosti opatření týkající se přijímání dětí do ZDVOP. Do ZDVOP budou přijímány děti s minimálním věkem 3 roky, a to jak na základě rozhodnutí soudu, tak také na základě smlouvy (MPSV, 2021b).

Další změny nabudou své účinnosti od 1. 1. 2025. Jedná se o stanovení minimální věkové hranice 3 let pro umístění dětí do středisek výchovné péče, ZDVOP, zdravotnických zařízení nebo domovů pro osoby se zdravotním postižením, jimž byl nařízen dočasný pobyt na základě výchovného opatření stanoveného soudem. Dále se jedná opět o stanovení minimální věkové hranice 3 let v případě nařízení předběžného opatření na návrh OSPOD o dočasném umístění dítěte do jiného výchovného prostředí než do péče fyzické osoby. Dále se jedná o stanovení hranice 4 let v případě umístění dítěte do školského zařízení pro výkon ústavní výchovy. Jedinou výjimku tvoří umístění sourozenců, zde je možné minimální věkovou hranici porušit. V tomto případě se jedná o změnu zákona 109/2002 Sb. Poslední změnou, která nabude své účinnosti k tomuto datu, je stanovení hranice 4 let pro poskytování pobytových služeb v domovech pro osoby se zdravotním postižením. Zde je také uvedena výjimka a to v případě dítěte se 3. nebo 4. stupněm závislosti na pomoci jiné fyzické osoby. V tomto případě se jedná o změnu v zákoně č. 108/2006 Sb. (MPSV, 2021b).

3.5. Změna zákona o zvláštních řízeních soudních

Nově může dojít k odebrání dítěte z péče rodičů a osob příbuzných nebo blízkých na základě předběžného opatření jen podle § 452 a následujících zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, který se zabývá předběžným opatřením upravujícím poměry dítěte. Soud musí bezodkladně rozhodnout o předběžném opatření na návrh OSPOD, a to maximálně do 24 hodin. Pokud se tak nestane, musí soud uvést, z jakého důvodu nebylo možné do té doby rozhodnutí stanovit (MPSV, 2021b).

Došlo také ke sjednocení úpravy předběžného opatření soudu, a to konkrétně doby trvání a také podmínek prodloužení. Předběžné opatření je soudem stanoveno na nezbytně nutnou dobu, a to nejdéle na 3 měsíce. V případě potřeby může soud předběžné opatření prodloužit. Celková doba trvání předběžného opatření ale nesmí přesáhnout 6 měsíců (MPSV, 2021b). K úpravě této doby došlo především z toho důvodu, aby se celý proces uspořádal a dítě se tak mohlo co nejdříve vrátit do své rodiny nebo pro něj bylo nalezeno jiné vhodné řešení.

Od 1. 1. 2025 vstoupí v platnost opatření, které určuje, že jediným možným druhem péče, do které může být dítě do dovršení 3 let umístěno na základě předběžného opatření, je péče fyzické osoby (MPSV, 2021b).

3.6. Další změny

Novela dává možnost obecním úřadům obcí s rozšířenou působností podat návrh na zrušení pěstounské péče a také odvolání poručníka. Vznikla také povinnost podávat zprávu o průběhu pěstounské péče obecním úřadům obcí s rozšířenou působností a to jak v místě trvalého pobytu pěstouna, tak také dítěte, a to nejméně jednou za půl roku (MPSV, 2021b).

Do zákona, konkrétně do §3 přibyl třetí odstavec, který stanovuje, že obecní úřady obcí s rozšířenou působností vykonávají působnost v oblasti sociálně-právní ochrany dětí, pokud není svěřena jinému orgánu sociálně-právní ochrany. Jedná se úpravu, jejíž absence činila v mnohých případech problémy v souvislosti s kompetencemi právě obecních úřadů obcí s rozšířenou působností, tedy orgánu sociálně-právní ochrany dětí (Křístek, 2022a).

Další změna nastala v případě inspekce poskytování sociálně-právní ochrany. Nově ji bude provádět Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV), respektive osoby pověřené MPSV. Kontrolováno bude dodržování standardů kvality sociálně-právní ochrany (MPSV, 2021b).

Nově také může vláda nařízením zvýšit dávky pěstounské péče, státní příspěvek pro zřizovatele ZDVOP, státní příspěvek na výkon pěstounské péče a také opakující se a jednorázový zaopatřovací příspěvek. A to v případě, že dojde ke zvýšení úhrnného indexu spotřebitelských cen za domácnost alespoň o 5 % (MPSV, 2021b). Domnívám se, že toto opatření bylo zavedeno z důvodu neustále se zvyšujících spotřebitelských cen a bude tedy možné na tuto skutečnost ihned reagovat.

Mezi další změny poté patří úprava služebních průkazů zaměstnanců OSPOD, povinnost vést zvláštní spisovou dokumentaci dětem, které mají za opatrovníka nebo poručníka obecní úřad obce s rozšířenou působností, dítě starší patnácti let má nově možnost nahlížet do spisové dokumentace o jeho osobě. Došlo také ke stanovení nové skutkové podstaty přestupku, a to v případě, že fyzická osoba nezachová mlčenlivost ve věcech týkajících se informací, se kterými byla seznámena při spolupráci s OSPOD a dalšími pověřenými osobami (MPSV, 2021c). Novela přenesla celou řadu dalších změn, které ale pro tuto diplomovou práci nejsou tak podstatné jako změny výše zmíněné.

4. Náhradní péče

Pokud budeme hledat informace o náhradní péči, jistě narazíme také na pojem náhradní výchova. Obecně se dá říci, že se v tomto smyslu jedná o synonyma, ale nikde to není přesně dáno. Ani odborníci se nemohou na tomto pojmenování shodnout. Někteří ve svých publikacích používají pojem náhradní výchova a jiní zase náhradní péče. Dokonce ani legislativa se v tomto neshodne. Pokud bychom se ale podívali do zahraniční literatury, především psané v anglickém jazyce, tak se zde setkáme s pojmem péče (care). Tento pojem používá ve své publikaci například Barth (2002). Škoviera (2007) uvádí, že je pojem péče mnohem vhodnější a to především z toho důvodu, že se jedná o širší pojem, který v sobě zahrnuje také výchovu. Můžeme se také setkat s pojmem náhradní výchovná péče, který v sobě zahrnuje jak náhradní rodinnou péči, tak také péči ústavní. Tento pojem používá například Matoušek (2003).

Náhradní výchovnou péči můžeme tedy rozdělit do dvou forem. Jednou z nich je náhradní rodinná péče a druhou péče ústavní. Obě tyto formy náhradní péče slouží pro děti, které nemohou z nejrůznějších důvodů vyrůstat ve své vlastní rodině.

Níže jsou popsány obě tyto formy a jejich typy. Mezi typy náhradní rodinné péče, můžeme zařadit osvojení neboli adopci, poručenství, opatrovnictví, pěstounství a také svěření. Mezi typy ústavní péče řadíme poté dětské domovy, dětské domovy pro děti do 3 let, dětské domovy se školou, výchovné ústavy, diagnostické ústavy, domovy pro osoby se zdravotním postižením a také zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

Náhradní péče se týká dětí, o které jejich rodiče nejsou schopni anebo ochotni pečovat a z tohoto důvodu je třeba jim zajistit péči náhradní. V ideálním případě v jejich vlastní rodině, pokud to není možné, tak u cizích osob nebo v institucích tomu určených (ústavní výchova). Dítě se může v systému náhradní péče ocitnout z několika různých důvodů. Mezi hlavní důvody patří trestná činnost rodičů, závislost rodičů na návykových látkách, týrání nebo zanedbávání dítěte. Toto jsou důvody, které jsou zaviněny rodiči nebo rodičem dítěte. Dále to mohou být důvody, které nejsou zaviněny samotnými rodiči. V tomto případě se jedná například o smrt jednoho nebo obou rodičů nebo vážnou nemoc. Tyto důvody jsou ale zastoupeny pouze v malé míře. V systému náhradní péče se tak neocitají pouze sirotci v pravém slova smyslu, ale ve větší míře tzv. sirotci sociální, jejichž rodiče jsou sice naživu, ale nejsou schopni nebo ochotni péči o ně zajistit (Trnková, 2018).

Pokud nastane situace, kdy dítě nemůže nadále setrvat ve své vlastní rodině, tak zákon stanovuje, že je povinností soudu, aby prozkoumal veškeré možnosti umístění dítěte do náhradní rodinné péče. Popřípadě může být dítě umístěno do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Až poslední možností je poté umístění dítěte do ústavní péče (Bubleová, 2014b).

Hlavním důvodem, proč má náhradní rodinná péče přednost před péčí ústavní, jsou známé a prokázané negativní dopady právě ústavní péče, které mohou ovlivňovat člověka po celý jeho život. Tímto tématem se zabývá například Bowlby (2010), který přišel s teorií attachmentu neboli teorií citové vazby. Teorie attachmentu vychází z toho, že si všichni novorozenci během 12 měsíců vytvoří pouto k mateřské postavě, tedy osobě, která o dítě pečuje. Tento prvotní mezilidský vztah je považován za stavební kámen osobnosti dítěte. Pokud dítě v raném věku vyrůstá v ústavní péči, kde se pečující osoby neustále střídají, nemá dítě možnost tento vztah navázat, což může mít negativní dopad na jeho další vývoj. Většina dětí do 3 měsíců, které vyrůstají v rodinném prostředí, již rozdílně reagují na matku a na ostatní osoby, což se u dětí v ústavní péči neděje. Bowlby (2010) také popisuje, že pokud má dítě zkušenost s citovým připoutáním k pečující osobě a následným odcizením, tak se postupem času začne chovat tak, jakoby pro něj mateřská péče a obecně kontakt s lidmi nic neznamenal. Toto se děje právě u dětí, které vyrůstají především v raném dětství v ústavní péči a neustále se u nich střídají osoby, které o ně pečují. Děti s těmito pečujícími osobami navazují citové pouto, ale poté u nich dojde k odcizení. Pokud dítě tímto zklamáním ze ztráty mateřské postavy projde několikrát, tak se postupem času začne u dalších pečujících osob citově angažovat čím dál tím méně. Poté se také začne více připoutávat k materiálnímu světu a přestane se úplně citově poutat k lidem.

4.1. Náhradní rodinná péče

Náhradní rodinná péče je jednou z možností, jak realizovat sociálně-právní ochranu dětí v případě, že se o dítě nemohou nebo nechtějí starat jeho biologičtí rodiče.

„Při rozhodování soudu, v návaznosti na Úmluvu o právech dítěte, má umístění dítěte do náhradní rodinné péče přednost před jeho zařazením do ústavu. Až donedávna nebyla praxe tak jednoznačná, ústavní výchova byla mnohem frekventovanější. Dnes se situace změnila, zájem dítěte je mnohem více v centru pozornosti a rodinná péče se postupně stává základem státní péče o ohrožené děti, především v jejich nižším věku.“ (Sychrová, 2015, s. 8).

Děti jsou častěji umisťovány do náhradní rodinné péče oproti péči ústavní, především díky zvýšení kvality sociální práce s hroženými dětmi v České republice. Ta se snaží předcházet tomu, aby bylo vůbec nutné rozhodovat o péči o dítě mimo jeho rodinu. Sociální práce s ohroženými dětmi se tak snaží pracovat především s rodinou v rámci prevence, aby se problémy rodiny vyřešily, a dítě tak nebylo nutné umístit mimo jejich péči. Pokud k tomu již dojde, tak se snaží problémy rodiny vyřešit tak, aby se dítě do své rodiny mohlo opět navrátit.

Pokud tedy dítě nemůže vyrůstat ve své vlastní rodině a soud rozhoduje o jeho umístění, snaží se vždy dát přednost náhradní rodinné péči, pokud je to samozřejmě možné. Toto se týká především malých dětí. A právě s tímto má pomoci novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Otázkou ale je, jak to bude vypadat a fungovat v praxi a zda tato novela nepřinese „jen“ více problémů.

Náhradní rodinná péče má hned několik typů, které se od sebe výrazně liší. Konkrétně se jedná o osvojení (adopci), pěstounskou péči, svěřením dítěte do péče jiné fyzické osoby (svěřenectví), opatrovnictví a poručenství. Pro účel této práce se nejvíce zaměřuji na pěstounskou péči a to z toho důvodu, že se změny vzniklé vlivem novely zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, nejvíce dotýkají právě pěstounské péče.

4.1.1. Osvojení

Osvojení je také označováno jako adopce, jedná se tedy o synonyma. V odborném prostředí se ale mnohem častěji setkáváme s pojmem osvojení (Gabriel, 2008). Z toho důvodu jsem se ho rozhodla pro účely této diplomové práce používat také.

Osvojení upravuje občanský zákoník v §794 - §854. Osvojení znamená přijetí cizího dítěte za vlastní. Osvojení předpokládá mezi osvojitelem a osvojencem takový vztah, jaký je mezi dítětem a rodičem. O osvojení rozhoduje soud a po jeho schválení je osvojitel (osvojitelé) zapsán do matriky jako rodič (rodiče) dítěte. Zákon také stanovuje, kdo se může stát osvojitelem. Podmínkou osvojení je přiměřený věkový rozdíl mezi osvojitelem a osvojencem (zpravidla ne menší než 16 let). Osvojitelem se nemůže stát příbuzný dítěte v přímé linii. S osvojením musí souhlasit osvojované dítě (pokud dítě nedosáhlo 12let, tak jeho opatrovník), rodiče tohoto dítěte nebo osoby, které jsou k tomuto rozhodnutí oprávněny (§794 - §805).

Osvojení je považováno za nejvyšší formu náhradní rodinné péče, a to především z toho důvodu, že dítě získává osvojením stejná práva a také povinnosti jako biologické dítě rodičů, a naopak rodiče mají k osvojenému dítěti stejná práva a povinnosti jako ke svému biologickému dítěti. Smyslem osvojení tedy je, aby dítě získalo stabilní a také bezpečné rodinné zázemí (Bubleová, 2014a).

Prvotní úkony spojené s procesem osvojení má na starost krajský úřad, který vede jednak evidenci dětí, které mohou být osvojeny, tak také evidenci žadatelů o osvojení. Krajský úřad také posuzuje žadatele o osvojení. Teprve poté, co žadatelé tímto posouzením úspěšně projdou, mohou být zařazeni do evidence a stát se tak osvojiteli.

Pokud krajský úřad obdrží žádost o zařazení do evidence osvojitelů, tak nejprve musí prostudovat spis žadatelů. Snaží se především zhodnotit sociální zázemí žadatelů, připravenost rodinného prostředí, motivaci žadatelů, jejich bezúhonnost a také zhodnotit možná rizika jako je zdravotní stav, věk a další skutečnosti, které by mohly mít na osvojení vliv. Pokud je spis žadatelů hodnocen kladně, může dojít k dalšímu posuzování a také přípravě žadatelů. Nejprve jsou žadatelé o osvojení posuzováni psychologem. Poté ještě musí absolvovat přípravné kurzy a to v rozsahu 48 hodin. Tato doba zahrnuje nejenom konzultace, rozhovory a přípravu ve skupině, ale také například návštěvu v rodině. Po úspěšném absolvování přípravného kurzu a kladném psychologickém posouzení, jsou žadatelé zařazeni do evidence. Poté žadatelé již jenom čekají, až je krajský úřad vytipuje jako vhodné osvojitele pro konkrétní dítě. Za

nej důležitější kritérium v procesu osvojení je vždy považován zájem dítěte (Pardubický kraj, nedatováno). Proces zařazení žadatelů do evidence trvá zpravidla 1 rok. Doba, po kterou žadatelé v evidenci čekají než se jim ozve krajský úřad s informací, že jsou vhodnými osvojiteli pro dané dítě, nelze určit, tato doba je velice individuální a pohybuje v rozmezí několika měsíců až let.

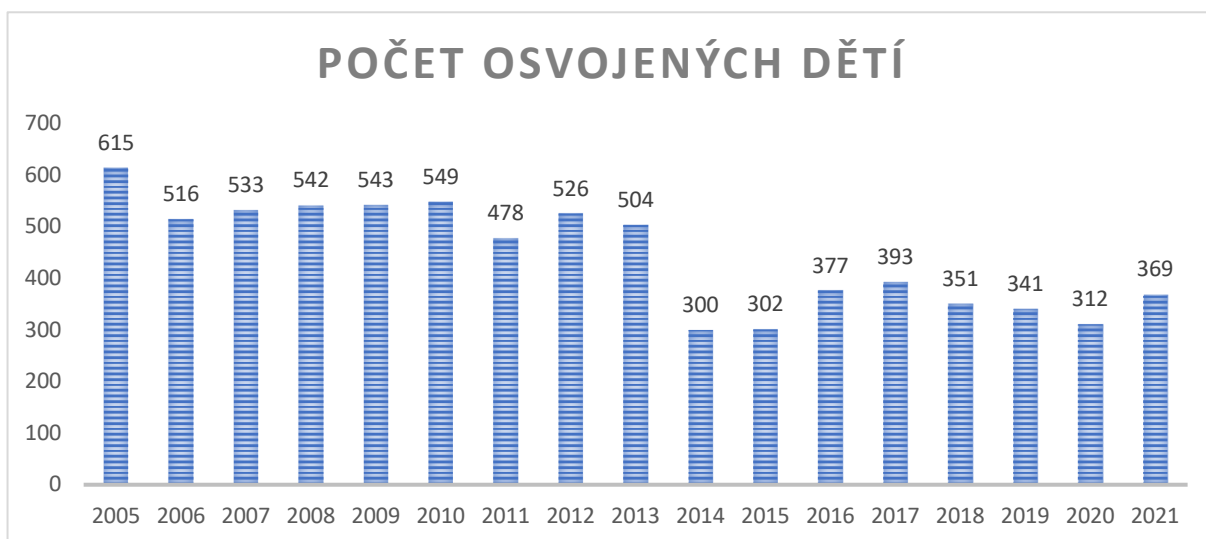
Tabulka 3 – Počty osvojených dětí

Počty osvojených dětí 2014 - 2021							
	Počet osvojených dětí	Svěřené do péče příbuzným a nebo blízkým	Děti se zdravotním postižením	Počet dětí podle věku			
				0 - 2	3 - 5	6 - 9	10 - 14
2014	300	30	2	252	25	13	11
2015	302	26	3	239	29	17	6
2016	377	26	3	298	42	20	12
2017	393	53	2	290	41	27	19
2018	351	51	2	266	43	27	13
2019	341	54	5	249	41	23	23
2020	312	33	7	231	29	21	18
2021	369	55	7	271	36	30	19

Zdroj: MPSV, Roční výkazy o výkonu sociálně-právní ochrany dětí (online) – vlastní úprava

Výše uvedená tabulka obsahuje údaje z Ročních výkazů o výkonu sociálně-právní ochrany dětí. Tyto výkazy vytváří každoročně MPSV. Výkazy jsou dostupné od roku 2005 do roku 2021. V této tabulce můžeme vidět, kolik bylo v daném roce osvojeno dětí. Od roku 2014 jsou v ročním výkazu uváděny také údaje a tom, kolik z těchto dětí bylo osvojeno osobami příbuznými nebo blízkými dítěti a také kolik bylo osvojeno dětí s nějakým zdravotním postižením. Od roku 2014 můžeme také pozorovat, v jaké věku byly děti osvojeny. Do té doby výkazy obsahovaly pouze údaje o tom, kolik z osvojených dětí bylo do věku 15 let. Z tohoto důvodu jsou v tabulce uvedena pouze data od roku 2014. Počty osvojených dětí od roku 2005 jsou uvedeny v grafu níže.

Graf 2 – Počet osvojených dětí

Zdroj: MPSV, Roční výkazy o výkonu sociálně-právní ochrany dětí (online) – vlastní úprava

V grafu můžeme vidět, jak se vyvíjel počet osvojených dětí od roku 2005 až do roku 2021. Můžeme pozorovat, že v roce 2014 došlo k poměrně výraznému poklesu počtu osvojených dětí. Tento počet sice postupně opět narůstá, ale již nedosahuje takových hodnot, jako právě před rokem 2014. Jednou z příčin tohoto poklesu může být přijetí nového občanského zákoníku, který upravuje proces osvojení.

4.1.2. Pěstounská péče

Pěstounskou péči definuje celá řada autorů. Jedním z nich je například Matoušek (2003, s. 143), podle něj je pěstounská péče „*Forma náhradní rodinné péče, kterou v ČR garantuje a financuje stát (...). Rozhodnutí o svěřeni dítěte do pěstounské péče přísluší soudu. Soud dítě svěří do pěstounské péče, pokud to zájem dítěte vyžaduje a pokud osoba pěstouna poskytuje záruky řádné výchovy dítěte.*“. Dále také uvádí, že stát financuje pěstounskou péči, ale v praxi ji nefinancuje v celém rozsahu, ale poskytuje pěstounům dávky pěstounské péče. I přesto, že tato Matouškova definice je z roku 2003, tak stále platí a pojetí pěstounské péče se nijak nezměnilo.

Osobně se domnívám, že je pro dítě vždy lepší, pokud vyrůstá se svými příbuznými nebo lidmi které zná, než s lidmi cizími, se kterými nemá žádné citové vazby. Tuto skutečnost dokazují také počty dětí, které jsou v pěstounské péči u osob příbuzných nebo blízkých.

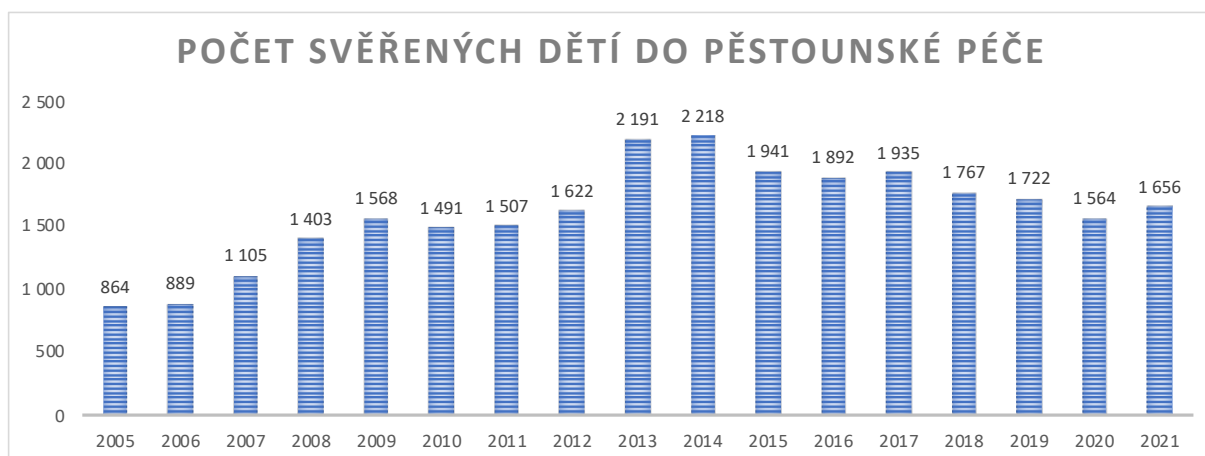
V tabulce níže může vidět, kolik dětí je každoročně svěřeno do pěstounské péče a kolik z těchto dětí je svěřeno do péče osob příbuzných nebo blízkých. Bohužel tyto data jsou dostupná pouze od roku 2014. V tabulce můžeme dále vidět, kolik je každoročně svěřeno do pěstounské péče dětí s nějakým zdravotním postižením a v jakém věku jsou děti do pěstounské péče svěřovány.

Tabulka 4 – Počet dětí svěřených do pěstounské péče

Počet dětí svěřených do pěstounské péče 2014 - 2021							
	Počet svěřených dětí do PP	Svěřené do péče příbuzných a nebo blízkých	Děti se zdravotním postižením	Počet dětí podle věku			
				0 - 2	3 - 5	6 - 9	10 - 14
2014	2 218	1 554	31	396	498	541	690
2015	1 941	1 289	39	348	441	482	543
2016	1 892	1 295	29	362	417	494	496
2017	1 935	1 321	50	409	416	416	538
2018	1 767	1 215	39	296	413	416	507
2019	1 722	1 161	48	342	399	407	469
2020	1 564	1 013	33	231	359	351	427
2021	1 656	1 158	39	337	358	392	448

Zdroj: MPSV, Roční výkazy o výkonu sociálně-právní ochrany dětí (online) – vlastní úprava

Graf 3 – Počet svěřených dětí do pěstounské péče

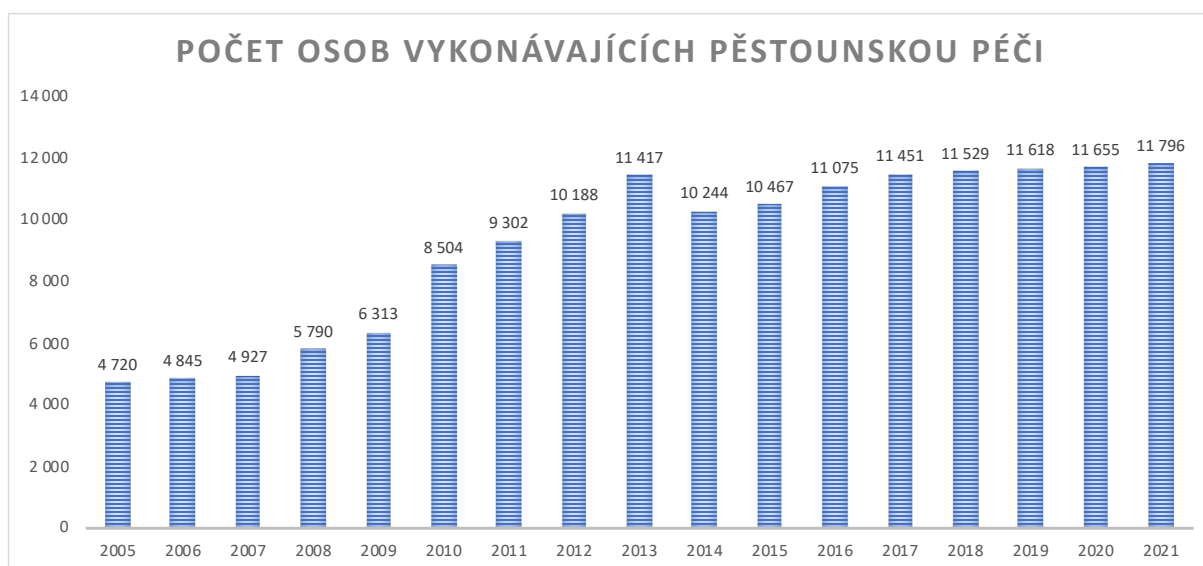

Zdroj: MPSV, Roční výkazy o výkonu sociálně-právní ochrany dětí (online) – vlastní úprava

V grafu můžeme vidět, jak se v jednotlivých letech vyvíjel počet dětí svěřených do pěstounské péče. Můžeme vidět, že kromě roku 2013 a 2014 se počty dětí svěřené do pěstounské péče pohybují v podobných číslech.

Krajský úřad zajišťuje přípravu osob, které se chtějí stát pěstouny a poskytuje jim poradenskou pomoc související se svěřením dítěte do pěstounské péče. Speciální přípravu poté mají zájemci o to, stát se pěstounem na přechodnou dobu. Přípravou procházejí také děti zájemců o pěstounskou péči. Ne všichni zájemci ale projdou posouzením. V posledních několika letech se bohužel počty osob vykonávajících pěstounskou péči příliš nezvyšují. Což můžeme vidět také v grafu níže. Ani počet zájemců o pěstounskou péči se nijak výrazně nezvyšuje. Tato skutečnost by mohla být problémem, který je potřeba aktivně řešit. Jelikož novela přinesla změny týkající se omezení institucionální péče o nejmladší děti. Pro tyto děti tedy bude nutné zajistit náhradní rodinnou péči, především pěstounskou péči. Odborníci se ale shodují na tom, že dostatek pěstounů pro tyto děti není a ani v nejbližší době nebude.

Graf 4 – Počet osob vykonávajících pěstounskou péči

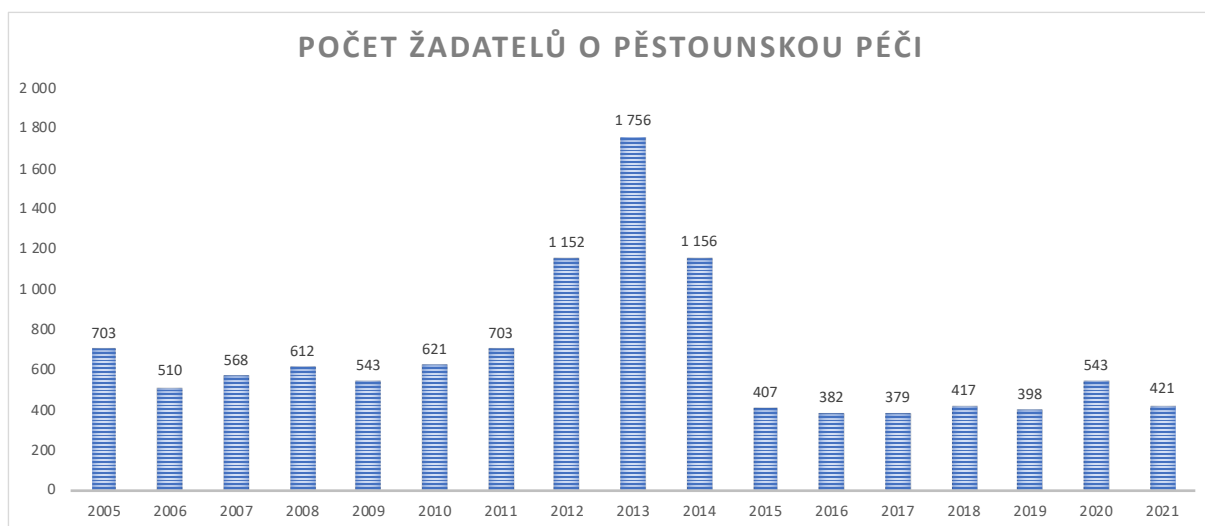

Zdroj: MPSV, Roční výkazy o výkonu sociálně-právní ochrany dětí (online) – vlastní úprava

V tomto grafu můžeme pozorovat, jak se od roku 2005 až do roku 2021 měnil počet osob, které vykonávají pěstounskou péči, tedy pěstounů. Počet pěstounů se z počátků zvyšoval velmi pozvolna a v roce 2014 a 2015 poměrně prudce klesl. Poté se od roku 2016 opět začal zvyšovat a tomu je tak dodnes. I když se počet osob, které vykonávají pěstounskou péči každoročně zvyšuje, jedná se pouze o přírůstky v řádech desítek. Jelikož se vlivem novely zákona postupně omezuje institucionální péče o nejmladší děti, tak by bylo potřeba, a by se počty pěstounů zvedaly spíše o stovky. Zatím ale nikdo nepřišel na způsob, jak motivovat

zájemce o pěstounskou péči a zvyšovat tak počty pěstounů. Na tomto se shodly také odborníci z praxe, se kterými jsem v rámci této diplomové práce vedla rozhovory. Většina z nich také uvedla, že podle nich bude toto důvod, proč se budou jednotlivá opatření týkající se omezení institucionální péče o nejmladší děti odsouvat, jelikož systém náhradní péče o děti v České republice na toto není dostatečně připraven.

Graf 5 – Počet žadatelů o pěstounskou péči

Zdroj: MPSV, Roční výkazy o výkonu sociálně-právní ochrany dětí (online) – vlastní úprava

V grafu můžeme vidět kolik je žadatelů o pěstounskou péči. Pokud ale srovnáme počty žadatelů o pěstounskou péči s počty pěstounů z předešlého grafu, můžeme vidět, že pouze malá část ze žadatelů se opravdu nakonec stane pěstouny. Někteří z žadatelů neprojdou posouzením a někteří se v průběhu přípravy sami rozhodnout, že se pěstouny nakonec stát nechtějí. V grafu můžeme pozorovat, že od roku 2015 se počty žadatelů o pěstounskou péči příliš nezvyšují a v některých rocích dokonce klesají, což může opět představovat problém při omezování institucionální péče o nejmladší děti.

4.1.2.1. Právní úprava pěstounská péče

Pěstounská péče je v občanském zákoníku upravena v §958 - §970. Pěstounství se stanovuje v případě, kdy o dítě nemohou pečovat rodiče, ani poručník. Zákon také stanovuje, že má pěstounská péče přednost před péčí ústavní. Do pěstounské péče může soud svěřit dítě do doby, dokud trvá překážka, která rodičům brání v péči o něj. Rodiče mají vůči svému dítěti povinnosti a práva, která vyplývají z rodičovské odpovědnosti, pokud soud nestanoví jinak. Rodiče mají také právo na kontakt s dítětem. Zákon dále stanovuje, kdo se může stát pěstounem dítěte a jaké má práva a povinnosti. Mezi povinnosti pěstouna patří především o dítě osobně pečovat a vykonávat přiměřeně povinnosti a také práva rodičů. Mezi jeho další povinnosti patří také udržovat, prohlubovat a rozvíjet vztah dítěte s jeho rodiči, popřípadě dalšími příbuznými. Pěstounská péče zaniká nejpozději nabude-li dítě svéprávnosti, většinou ale jeho zletilostí (§958 - §970)¹.

4.1.2.2. Typy pěstounské péče

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí stanovuje tři typy pěstounské péče. Jedná se o osobní péči poskytovanou osobou pečující, nezprostředkovanou pěstounskou péči a zprostředkovanou pěstounskou péči, která se dále dělí na pěstounskou péči poskytovanou po doručení oznámení o vhodnosti pečující osoby, pěstounskou péči na přechodnou dobu a pěstounskou péči poskytovanou sourozencem dítěte. (§47a)

Zprostředkovaná pěstounská péče

Zprostředkovaná pěstounská péče spočívá v odborném posouzení a také přípravě osob, které budou pěstounskou péči vykonávat. Tyto osoby jsou poté na základě přípravy a posouzení zařazeny do příslušné evidence. Následně dochází k výběru vhodného pěstouna z evidence pro konkrétní dítě. Tento typ pěstounské péče je tedy zprostředkovaný příslušným úřadem. Řadí se sem také pěstounská péče na přechodnou dobu (Matyšková, 2022a).

---

¹ Dříve upravoval pěstounskou péči zákon č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči. Poté se v roce 2000 přesunula do zákonu o rodině. Předchozí úprava obsahovala podmínku, že do pěstounské péče jsou svěřovány ty děti, o které se jejich rodiče nemohou starat z důvodu, který je zřejmě dlouhodobý. Nová úprava tuto podmínku již neobsahuje, a tak mohou být do pěstounské péče umístovány i ty děti, o které nemohou jejich rodiče pečovat i krátkodobě (Bubleová, 2014b). Jelikož zákon o rodině již neplatí, tak byla pěstounská péče přenesena do zákonu o sociálně-právní ochraně dětí.

Nezprostředkovaná pěstounská péče

Za nezprostředkovanou pěstounskou péči je považována dlouhodobá PP, která nesplňuje podmínky zprostředkované PP. Jedná se o typ PP, která je ve většině případů vykonávána příbuznými nebo blízkými dítěte, není to však podmínkou (Matyšková, 2022b).

Pěstounská péče na přechodnou dobu

Pěstounská péče na přechodnou dobu (PPPD) v České republice funguje již od roku 2006. Ale plně se začala rozvíjet až v roce 2013, kdy vstoupila v platnost předešlá novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Pěstounskou péči na přechodnou dobu může nařídít soud a ten je poté povinen nejméně jednou za 3 měsíce přezkoumat důvody umístění dítěte. Z tohoto důvodu je velice důležitá součinnost orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Smyslem pěstounské péče na přechodnou dobu je pečovat o dítě do té doby, než jeho rodiče vyřeší problémy, které vedly ke svěřeni dítěte do pěstounské péče nebo než není pro dítě nalezena jiná vhodná forma náhradní péče. Jelikož se jedná o péči na přechodnou dobu (nejdéle 1 rok, s výjimkou pozdějšího svěřeni sourozence), tak jsou kladeny větší nároky na výběr pěstounů než u běžné pěstounské péče (Bubleová, 2014b).

Tabulka 5 – Počet dětí svěřených do pěstounské péče na přechodnou dobu

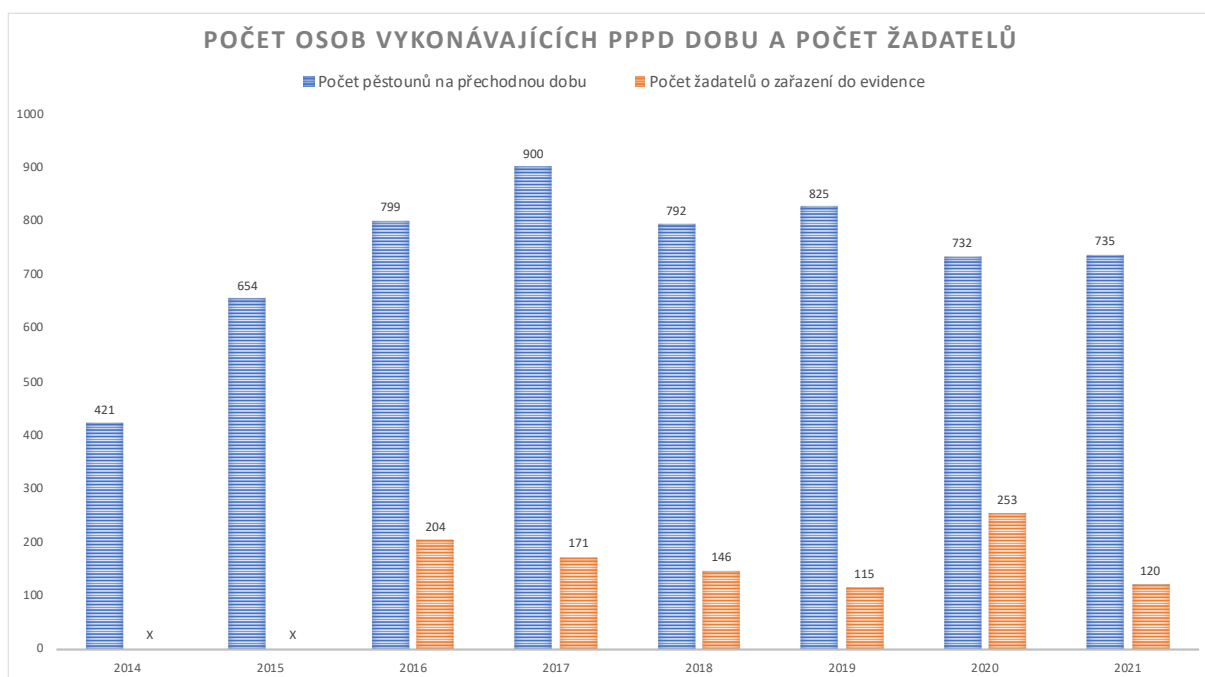
Počet dětí svěřených do pěstounské péče na přechodnou dobu 2007 - 2021							
				Počet dětí podle věku			
	Počet svěřených dětí do PPPD	Svěřené do péče příbuzných a nebo blízkých	Děti se zdravotním postižením	0 - 2	3 - 5	6 - 9	10 - 14
2007	0	X	0	X	X	X	X
2008	12	X	0	X	X	X	X
2009	7	X	1	X	X	X	X
2010	0	X	0	X	X	X	X
2011	6	X	0	X	X	X	X
2012	41	X	0	X	X	X	X
2013	169	X	3	X	X	X	X
2014	450	18	3	370	39	20	19
2015	614	4	13	477	55	39	38
2016	692	23	10	510	77	53	39
2017	730	25	11	513	101	55	36
2018	671	12	16	487	96	45	31
2019	703	10	16	527	103	44	21
2020	616	3	20	451	84	49	22
2021	665	8	9	474	96	51	24

Zdroj: MPSV, Roční výkazy o výkonu sociálně-právní ochrany dětí (online) – vlastní úprava

V této tabulce jsou opět zpracovány data z ročních výkazů o výkonu sociálně-právní ochrany dětí, tentokrát z let 2007 až 2021. V tabulce můžete vidět, kolik je každoročně svěřeno dětí do pěstounské péče na přechodnou dobu a kolik z těchto dětí má nějaké zdravotní postižení. Od roku 2014 můžeme také vidět, kolik z těchto dětí je svěřeno do péče osob příbuzných nebo blízkých dítěti. V další části tabulky poté můžeme od roku 2014 vidět, v kolika letech jsou děti svěřovány do PPPD. Z tabulky je zřejmé, že nejvíce jsou svěřovány děti od narození do 2 let.

Jelikož nejvýznamnější změnou, kterou novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí přinesla je omezování institucionální péče o nejmladší děti, tedy především o děti do věku 3 až 4 let, tak můžeme očekávat, že se počty dětí svěřované do PPPD právě v tomto věkovém období budou zvyšovat.

Graf 6 – Počet osob vykonávajících pěstounskou péči na přechodnou dobu a počet žadatelů

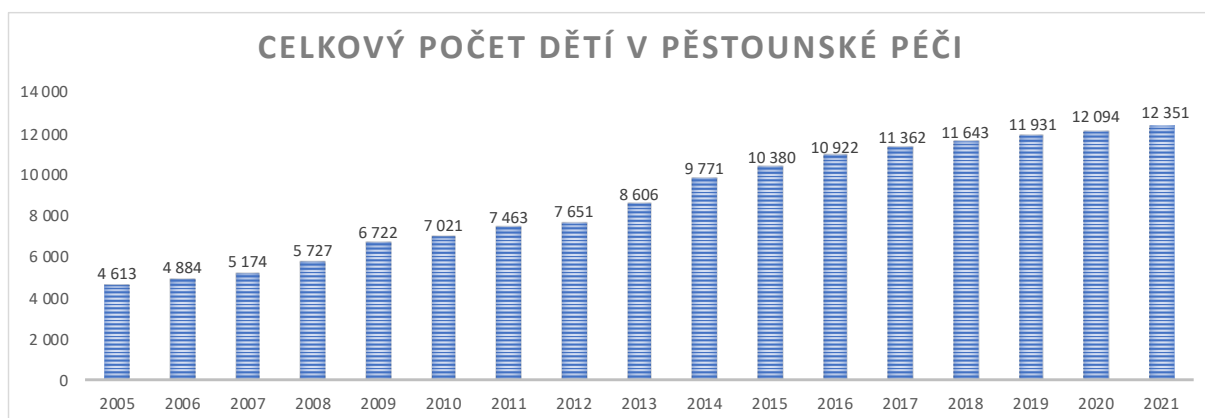

Zdroj: MPSV, Roční výkazy o výkonu sociálně-právní ochrany dětí (online) – vlastní úprava

Počty dětí v pěstounské péči a pěstounské péči na přechodnou dobu

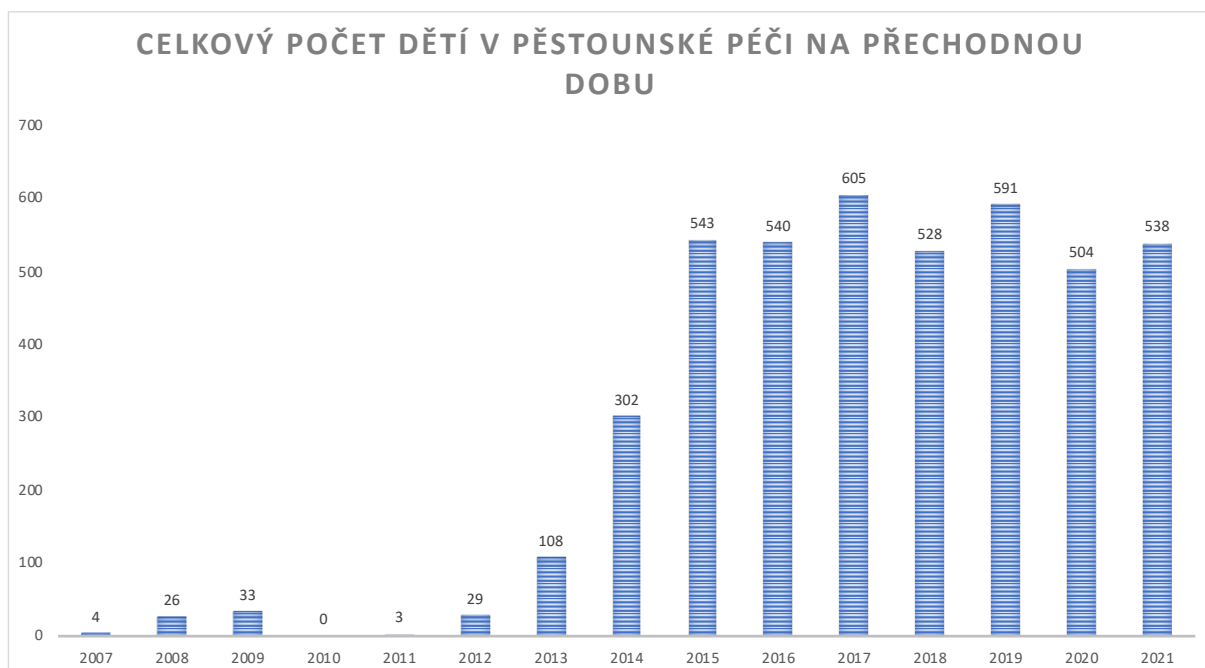
V grafech níže můžeme vidět, kolik je celkem dětí v pěstounské péči a pěstounské péči na přechodnou dobu. Uvedená data jsou vždy k 31. 12. daného roku.

Graf 7 – Počet dětí v pěstounské péči

Zdroj: MPSV, Roční výkazy o výkonu sociálně-právní ochrany dětí (online) – vlastní úprava

Graf 8 – Počet dětí v pěstounské péči na přechodnou dobu

Zdroj: MPSV, Roční výkazy o výkonu sociálně-právní ochrany dětí (online) – vlastní úprava

4.1.2.3. Dávky pěstounské péče

Dávky pěstounské péče jsou stanoveny na základě zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí a to konkrétně §47e - §47n. Všechny zde uvedené výše dávek a příspěvků jsou aktuální k 1. 1. 2023. Zákon stanovuje 5 druhů dávek pěstounské péče. Jedná se o:

- příspěvek na úhradu potřeb dítěte,
- odměnu pěstouna,
- příspěvek při převzetí dítěte,
- příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla,
- příspěvek při pěstounské péči (§47e).

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Nárok na tuto dávku má nezletilé nezaopatřené dítě, které je svěřeno do pěstounské péče. Výše příspěvku se liší podle věku dítěte, pohybuje se od 4950 Kč do 7260 Kč. Pokud se jedná o dítě, které je závislé na pomoci jiné fyzické osoby, tak mu náleží příspěvek podle míry jeho závislosti. Zde se příspěvek pohybuje od 5115 Kč až do 9900 Kč (§47f).

Odměna pěstouna

Nárok na odměnu pěstouna má pečující osoba, která má dítě ve zprostředkované pěstounské péči a také osoba v evidenci. Pokud se jedná o manžele, tak odměna pěstouna náleží pouze jednomu z nich a to podle dohody. Výše odměny pěstouna se liší v závislosti na tom, zda je pečující osoba zároveň v evidenci či nikoli. Výše měsíční dávky se pohybuje v rozmezí od 1násobku minimální mzdy až do 2,2násobku minimální mzdy. Dávka se také liší v závislosti na počtu dětí v pěstounské péči a toho, zda se jedná o dítě, které je závislé na pomoci jiné fyzické osoby (§47i - §47j).

Příspěvek při pěstounské péči

Nárok na tento příspěvek má pečující osoba poskytující nezprostředkovanou pěstounskou péči. Výše příspěvku je za každé svěřené dítě za jeden měsíc 2,3násobek životního minima. Výše příspěvku se poté ještě liší v případě, že se jedná o dítě závislé a pomoci jiné fyzické osoby nebo pokud má pečující osoba vůči dítěti vyživovací povinnost (§47ja).

Příspěvek při převzetí dítěte

Na tento příspěvek má nárok pečující osoba při převzetí dítěte do pěstounské péče. Výše příspěvku se odvíjí podle věku dítěte, a to od 8000 Kč do 10000 Kč (§47l).

Příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla

Na tento příspěvek má nárok pečující osoba, která má v pěstounské péči nejméně tři děti. Příspěvek se vztahuje také na nezbytné opravy vozidla. Příspěvek činí 70 % pořizovací ceny, nejvýše však 100000 Kč (§47m).

4.1.3. Poručenství

Poručenství upravuje zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a to v §928 - §942. Poručenství je v zákonu upraveno následovně: *Není-li žádný z rodičů, který má vůči svému dítěti rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu, soud jmenuje dítěti poručníka. Poručník má vůči dítěti zásadně všechny povinnosti a práva jako rodič, ale nemá k dítěti vyživovací povinnost (§928). Zákon také stanovuje, kdo se může stát poručníkem dítěte. Do té doby, než se dítěti poručník najde nebo než se poručník ujme své funkce, může soud jmenovat poručníkem dítěte orgán sociálně-právní ochrany dětí. Stanovený poručník poté podléhá stálému soudnímu dozoru. Poručník může za dítě jednat pouze v běžných záležitostech, vše ostatní musí být schváleno soudem. Zákon také vymezuje, kdy poručenství zaniká. Stane se tak v případech, že jeden z rodičů nabude rodičovské odpovědnosti, dítě nabude svéprávnosti nebo je-li dítě osvojeno. Funkce poručníka poté zaniká například jeho smrtí nebo rozhodnutím soudu (§929 - §929).*

4.1.4. Opatrovnictví

V občanském zákoníku je opatrovnictví upraveno v §943 - §952. Soud jmenuje dítěti opatrovníka v případě, *hrozí-li střed zájmů dítěte na straně jedné a jiné osoby na straně druhé, nehájí-li zákonný zástupce dostatečně zájmy dítěte, nebo je-li toho v zájmu dítěte zapotřebí z jiného důvodu, anebo stanoví-li tak zákon (§943). Pro opatrovnictví dále platí ustanovení o*

poručenství. Soud stanovuje, za jakým účelem je opatrovník jmenován a jaká budou jeho práva a povinnosti. Opatrovníka je také možné jmenovat pro účely správy jmění dítěte (§944 - §948).

4.1.5. Svěřenectví

Svěřenectví upravuje občanský zákoník v §953 - §957. Soud může svěřit dítě do osobní péče jiného člověka v případě, kdy o dítě nemůže pečovat žádný z jeho rodičů ani poručník. Vždy má přednost osoba příbuzná nebo blízká dítěti. Práva a povinnosti pečující osoby stanovuje soud. Pokud je to možné, tak se rodičům stanovuje výživné, které platí pečující osobě (§953 - §956).

4.2. Ústavní péče

Ústavní péči upravuje občanský zákoník v §971 - §975. *Jsou-li výchova dítěte nebo jeho tělesný, rozumový či duševní stav, anebo jeho řádný vývoj vážně ohroženy nebo narušeny do té míry, že je to v rozporu se zájmem dítěte, anebo jsou-li tu vážné důvody, pro které rodiče dítěte nemohou jeho výchovu zabezpečit, může soud jako nezbytné opatření také nařídít ústavní výchovu. Učiní tak zejména tehdy, kdy dříve učiněná opatření nevedla k nápravě. Soud přitom vždy zvažuje, zda není na místě dát přednost svěření dítěte do péče fyzické osoby (§971).* Pokud rodiče nemohou o dítě pečovat po přechodnou dobu, tak v tomto případě je dítě svěřeno do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a to maximálně na dobu 6 měsíců. Při soudním rozhodování o umístění dítěte do ústavní péče přihlíží jednak k zájmům dítěte, ale také k vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Pokud je to možné, tak je dítě umístováno co nejbližše jeho rodičům nebo osobám blízkým. Soud může ústavní výchovu nařídít na dobu maximálně 3 let, po této době dojde k přezkoumání situace a případně k prodloužení nařízení (§971 - §972).

Ústavní péče nebo také ústavní výchova je forma péče, která se uskutečňuje mimo rodinu, a to jak vlastní, tak náhradní. Tato péče se tedy uskutečňuje v zařízeních tomu určených. Do ústavní péče jsou děti umístovány buď na základě rozhodnutí soudu nebo také na žádost rodičů.

Dítě je tedy svěřeno do ústavní péče v případě, že nemůže vyrůstat ve své vlastní rodině a zároveň nebylo možné nebo se nepodařilo zajistit formu náhradní rodinné péče.

Děti se v ústavní péči ocitají především ze dvou důvodů. Prvním důvodem je neadekvátní péče rodičů. Jedná se tedy o děti, které jsou ohrožené nevhodným působením svých rodičů. Druhým důvodem je poté vlastní chování dětí. Jedná se o děti, které svým nevhodným chováním ohrožují buď sami sebe nebo své okolí. Rodina na toto jejich chování nedovede adekvátně reagovat, a tak tyto děti končí právě v ústavní péči. Důvody, proč děti končí v ústavní péči, tak můžeme hledat jak na straně rodičů, tak také na straně samotných dětí (Halířová, Sychrová, 2014)

Ústavní péče spadá pod 3 ministerstva, a to pod Ministerstvo zdravotnictví (MZ ČR), Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV) a Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT). Pod každé z ministerstev spadá jiný typ zařízení pro výkon ústavní péče. Nejvíce zařízení spadá pod MŠMT, jedná se o diagnostické ústavy, dětské domovy, dětské domovy se školou a výchovné ústavy. Pod MPSV spadají zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a domovy pro osoby se zdravotním postižením. Dětské domovy pro děti do tří let poté spadají pod MZ ČR (Trnková, 2018).

Ústavní výchova, a především poté ústavní úchova v případě nejmenších dětí, je celou řadou odborníků kritizována. U nás je toto téma spojováno s citovou/psychickou/emoční deprivací. Tímto tématem se u nás zabývají například Matějček nebo Langmeier. Matějček (1992) popisuje psychickou deprivaci jako psychický stav, který u člověka vznikne vlivem toho, že mu není dána příležitost v dostatečné míře a dostatečně dlouhou dobu uspokojit základní psychické potřeby. Jedná se především o potřebu emocionálních a sociálních vztahů. Langmeier a Krejčířová (2006) píší o tom, že emoční deprivace u nejmenších dětí má za následek narušení pohybového a také kognitivního vývoje. Míra tohoto narušení se odvíjí od toho, jak dlouho deprivace u dítěte trvá. Z toho tedy vyplývá, že pokud dítě nemá v raném věku možnost navázat citový vztah k jedné osobě (zpravidla matce), může to mít za následek narušení jeho vývoje a ovlivnit tak celý jeho život. A právě z tohoto důvodu je ústavní výchova kritizována.

K negativním dopadům ústavní péče na dítě se vyjadřuje také profesor Ptáček (nedatováno), který působí na Psychiatrické klinice 1. LF UK a VFN. Podle něj představuje ústavní výchova ohrožení vývoje dítěte, a to jak vývoje duševního, tak také

sociálního a jeho důsledky přetrvávají až do dospělosti. Ústavní výchova podle něj vede obzvláště k:

- výraznému opoždění tělesného vývoje,
- výraznému intelektovému opoždění,
- mírnému motorickému opoždění,
- velmi závažnému opoždění v sociálním chování,
- velmi závažnému opoždění ve vývoji řeči,
- negativní prognóze sociálního uplatnění a integrace v dospělosti.

Nejkritičtější je obdobím mezi 1. – 3. rokem, kdy je nejdůležitější kontakt dítěte s dospělým.

„Česká republika byla opakovaně kritizována Výborem OSN pro práva dítěte z důvodu vysokého počtu dětí vyrůstajících v kolektivní péči.“ (Trnková, 2018, s. XIII). Národní strategie ochrany práv dětí 2021 – 2029 uvádí, že postupně počet dětí umístovaných do institucionální péče klesá, v roce 2011 to bylo 10407 dětí, v roce 2015 8972 dětí a v roce 2019 8329 dětí. Zároveň uvádí, že institucionální péče se řadí mezi nejméně vhodnou a také nejnákladnější formu náhradní péče. Rozdíl mezi náklady na jedno dítě za 1 kalendářní měsíc je dvojnásobný v případě ústavní péče oproti náhradní rodinné péči (MPSV, 2021c).

Počty dětí v ústavní péči klesají úměrně ke zvyšujícímu počtu dětí v pěstounské péči. Ke snižování počtu dětí v ústavní péči přispívá především zvýšená kvalita sociální práce s ohroženými dětmi a jejich rodinou, která má za cíl sanaci rodiny. Snaží se tedy o to, aby nemuselo dojít k odebrání dítěte. Dalším důvodem je také rozvoj náhradní rodinné péče, především péče pěstounské (Trnková, 2018).

Do ústavní péče jsou většinou umístovány děti, které jsou emocionálně i sociálně narušené. Toto dítě většinou zažívá traumata již v prenatálním období, další trauma následuje v rodině před příchodem do ústavní péče (Škoviera, 2007).

S ústavní výchovou také souvisí pojem ochranná výchova, kterou upravuje zákon č. 218/2003 Sb. (§21 - §22). Ochrannou výchovu nařizuje mladistvému soud pro mládež, pokud o jeho výchovu není řádně postaráno a tento nedostatek výchovy nelze odstranit, dosavadní výchova byla zanedbána nebo pokud prostředí, ve kterém mladistvý žije nezaručuje jeho řádnou výchovu. Ochranná výchova trvá do doby, dokud to požaduje účel jejího nařízení nebo do doby dovršení 18 let, výjimečně do 19 let mladistvého. Ochranná výchova patří obecně do

ochranných opatření, jejichž cílem je pozitivně ovlivnit mravní, duševní a sociální vývoj daného jedince a zároveň chránit společnost před páchaním provinění mladistvými.

4.2.1. Dětský domov pro děti do 3 let

Právní úpravu dětských domovů pro děti do 3 let můžeme nalézt v zákonu č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování. Podle tohoto zákona jsou v dětských domovech pro děti do 3 let poskytovány zdravotní služby a zaopatření (ubytování, stravování, ošacení a výchovná činnost) dětem právě do 3 let věku, pokud jejich zdravotní stav vyžaduje lůžkovou péči a nemohou vyrůstat v rodinném prostředí. Jedná se především o děti zanedbávané, týrané, zneužívané nebo také o děti se zdravotním postižením. Mohou zde také poskytnout ubytování těhotným ženám, pokud je jejich zdraví ohroženo vlivem nepříznivé životní situace (§43). Dříve byla tato zařízení také nazývána kojeneckými ústavami, toto označení se ale již nepoužívá (§124).

V posledních několika letech dochází v těchto zařízeních k postupnému snižování počtu dětí do 3 let včetně. Což můžeme považovat za jakousi přípravu na přijetí opatření, která povedou k omezování institucionální péče o nejmladší děti (MPSV, 2022).

4.2.2. Dětský domov

Právní úpravu dětských domovů můžeme nalézt v zákoně č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních. Dětský domov plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a také sociální. Poskytují zde péči dětem, které mají nařízenou ústavní výchovu, ale zároveň se u nich nevyskytují závažné poruchy chování a to zpravidla od 3 do 18 let, pokud nepokračují v přípravě na své budoucí povolání, poté maximálně do 26 let. Děti se vzdělávají ve školách mimo dětský domov (§12).

Jelikož je dětský domov zařízením, kde dítě setrvává nejdelší dobu a vyrůstá zde, může mít na něj nejzásadnější vliv. Ukazuje se, že u dětí, které vyrůstají v dětském domově, dochází k poklesu kladení nároků a také k omezení podnětů. To vše má za následek zhoršování schopnosti komunikace, ztrátu zájmu o lidi a okolní svět a také ztrátu důvěry, apatii atd. Dochází tedy k deprivaci, která se často projevuje až v dospělosti. Toto popisuje ve svých výzkumech například Bowlby nebo Matějček s Langmeierem. (Šance dětem, 2012)

Tabulka 6 – Dětský domov

Dětský domov					
				Z toho	
	Počet zařízení	Lůžková kapacita	Počet dětí a mládeže	Dívky	Chlapců
2005/2006	149	5 310	4 869	2 227	2 642
2006/2007	153	5 423	4 815	2 210	2 605
2007/2008	155	5 356	4 618	2 123	2 495
2008/2009	155	5 262	4 739	2 178	2 561
2009/2010	151	5 188	4 704	2 183	2 521
2010/2011	150	5 181	4 628	2 205	2 423
2011/2012	149	5 162	4 451	2 097	2 354
2012/2013	147	5 086	4 442	2 077	2 365
2013/2014	146	5 056	4 253	1 989	2 264
2014/2015	144	5 004	4 314	2 002	2 312
2015/2016	144	4 987	4 260	2 011	2 249
2016/2017	143	4 998	4 270	2 006	2 264
2017/2018	142	4 987	4 262	1 987	2 275
2018/2019	138	4 964	4 248	2 030	2 218
2019/2020	137	4 923	4 345	2 058	2 287
2020/2021	137	4 903	4 303	2 055	2 248
2021/2022	138	4 917	4 247	2 018	2 229
2022/2023	138	4 890	4 261	2 027	2 234

Zdroj: MŠMT, Statistické ročenky (online) – vlastní úprava

Uvedená tabulka je zpracovaná z dat dostupných ve Statistickém informačním systému Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, konkrétně ze Statistické ročenky. Tabulka obsahuje data od školního roku 2005/2006 až do roku 2022/2023. V tabulce můžeme vidět, jak se v průběhu let měnil počet dětských domovů, jejich lůžková kapacita a také kolik zde bylo umístěných dětí a mládeže. V další části tabulky je poté počet dětí a mládeže v dětských domovech rozdělen na chlapce a dívky. V tabulce můžeme vidět, že se počty dětských domovů prakticky neustále měnily, v některých letech klesaly a naopak v některých letech se jejich počet navyšovat. Naopak počty dětí a mládeže umístěných v dětských domovech se v průběhu let nijak výrazně neměnily a stejně tak zastoupení obou pohlaví.

4.2.3. Dětský domov se školou

Dětský domov se školou je ukotven také v zákonu č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních. Dětský domov se školou pečuje o děti s nařízenou ústavní výchovou, pokud se u nich vyskytují závažné poruchy chování nebo duševní poruchy, dále také o děti s uloženou ochrannou výchovou. Jsou zde umísťovány děti zpravidla od 6 let až do ukončení povinné školní docházky. Děti se zde vzdělávají v rámci zařízení. Pokud se ani po dokončení povinné školní docházky dítě nemůže dále vzdělávat v běžné škole nebo nenastoupí-li do práce, je umístěno do výchovného ústavu (§13).

Tabulka 7 – Dětský domov se školou

Dětský domov se školou					
	Počet zařízení	Lůžková kapacita	Počet dětí a mládeže	Z toho	
				Dívek	Chlapců
2005/2006	29	1 030	815	196	619
2006/2007	28	959	724	150	574
2007/2008	28	949	674	160	514
2008/2009	29	981	742	186	556
2009/2010	31	1 080	787	186	601
2010/2011	31	1 078	760	177	583
2011/2012	31	1 074	761	190	571
2012/2013	30	1 070	713	166	547
2013/2014	30	1 067	697	164	533
2014/2015	29	1 039	679	158	521
2015/2016	28	959	741	216	525
2016/2017	28	906	730	181	549
2017/2018	28	919	696	189	507
2018/2019	28	958	759	204	555
2019/2020	28	984	805	228	577
2020/2021	28	970	740	190	550
2021/2022	28	995	699	187	512
2022/2023	28	969	733	215	518

Zdroj: MŠMT, Statistické ročenky (online) – vlastní úprava

V tabulce můžeme vidět kolik bylo v jednotlivých letech dětských domovů se školou, jakou měly lůžkovou kapacitu a kolik zde bylo umístěných dětí a mládeže. V další části tabulky je poté počet dětí a mládeže rozdělen podle pohlaví. Z tabulky je zřejmé, že počet dětských domovů se školou se v průběhu let nijak výrazně neměnil a stejně tak také počet dětí a mládeže, kteří zde byli umístěni. To stejné platí také o pohlaví – ve všech letech v tomto typu zařízení vždy převažovali chlapci.

4.2.4. Diagnostický ústav

Právní úpravu diagnostických ústavů můžeme nalézt v zákonu č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních. Do diagnostického ústavu jsou umisťovány děti, které mají nařízené předběžné opatření, nařízenou ústavní výchovu nebo také uloženou ochrannou výchovu. Diagnostický ústav plní hned několik úkolů, mezi které patří úkoly diagnostické, vzdělávací, terapeutické, výchovné a sociální, organizační a také koordinační. Na základě diagnostiky a dalších postupů je zde zpracována komplexní diagnostika a také návrh specifických výchovných a vzdělávacích potřeb (tzv. program rozvoje osobnosti). Děti jsou do tohoto zařízení zpravidla umisťovány maximálně na 8 týdnů (§5). V praxi je ale tato doba mnohem delší, a to především kvůli nedostatečným kapacitám v dalších zařízeních, do kterých jsou poté děti z diagnostického ústavu přemisťovány. Důvodem také může být zdlouhavý soudní proces, jelikož o dalším umístění dítěte rozhoduje soud. Nebo také nedostatečná součinnost rodičů dítěte.

Tabulka 8 – Diagnostický ústav

Diagnostický ústav					
	Počet zařízení	Lůžková kapacita	Počet dětí a mládeže	Z toho	
				Dívek	Chlapců
2005/2006	13	471	537	229	308
2006/2007	14	549	516	233	283
2007/2008	14	548	705	286	419
2008/2009	14	565	793	356	437
2009/2010	14	582	853	406	447
2010/2011	14	588	564	261	303
2011/2012	14	589	543	251	292
2012/2013	14	576	517	221	296
2013/2014	14	546	453	202	251
2014/2015	13	503	421	195	226
2015/2016	13	504	392	159	233
2016/2017	13	478	404	187	217
2017/2018	13	478	383	160	223
2018/2019	13	478	394	161	233
2019/2020	13	468	391	184	207
2020/2021	13	468	368	156	212
2021/2022	12	443	365	142	223
2022/2023	12	443	381	161	220

Zdroj: MŠMT, Statistické ročenky (online) – vlastní úprava

V této tabulce můžeme sledovat, jak se v průběhu let měnil počet diagnostických ústavů v České republice. Můžeme vidět, že jejich počet se nijak výrazně neměnil a obdobně také jejich kapacita. Naopak se ale poměrně výrazně měnil počet zde umístěných dětí a mládeže,

kdy nejvyšších hodnot počty dosahovaly ve školních letech 2008/2009 a především poté 2009/2010. Co se týká zastoupení chlapců a děvčat, tak to se také příliš neměnilo, obzvláště v posledních několika letech. Prakticky vždy převyšovalo zastoupení chlapců. V některých letech ale rozdíl mezi počtem chlapců a počtem dívek nebyl nijak výrazně odlišný a lišil se pouze o desítky.

Diagnostický ústav není klasickým ústavním, tedy pobytovým zařízením. Jeho hlavním účelem je komplexní diagnostika, která je předpokladem dobré práce s ohroženým dítětem a také jeho rodinou. Pokud by tedy došlo k výraznému snížení počtu zařízení nebo snížení kapacit, představovalo by to pro sociální práci s dítětem a jeho rodinou velký problém.

4.2.5. Výchovný ústav

Výchovné ústavy se také řídí zákonem č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních. Do výchovných ústavů jsou umísťovány děti s nařízenou ústavní výchovou nebo s uloženou ochranou výchovou a to odděleně. Jedná se o děti starší 15let se závažnými poruchami chování. Pokud má dítě uloženou ochrannou výchovu a vyskytují se u něj velmi závažné poruchy, kvůli kterým nemůže být umístěno do dětského domova se školou, může výchovný ústav přijmou i dítě starší 12let. Z velmi závažných důvodů mohou přijmou také dítě starší 12let s nařízenou ústavní výchovou. Toto se ale děje pouze výjimečně. Výchovný ústav plní úkoly výchovné, vzdělávací a také sociální (§14).

Tabulka 9 – Výchovný ústav

Výchovný ústav					
	Počet zařízení	Lůžková kapacita	Počet dětí a mládeže	Z toho	
				Dívek	Chlapců
2005/2006	34	1 426	1 400	386	1 014
2006/2007	34	1 449	1 404	387	1 017
2007/2008	33	1 424	1 430	384	1 046
2008/2009	34	1 467	1 546	426	1 120
2009/2010	33	1 424	1 534	435	1 099
2010/2011	33	1 429	1 445	420	1 025
2011/2012	33	1 439	1 395	425	970
2012/2013	29	1 311	1 268	391	877
2013/2014	29	1 297	1 146	318	828
2014/2015	28	1 307	1 081	309	772
2015/2016	28	1 237	1 089	340	749
2016/2017	27	1 168	1 096	377	719
2017/2018	26	1 118	1 004	339	665
2018/2019	25	1 096	993	348	645
2019/2020	25	1 063	1 012	366	646
2020/2021	25	1 061	1 035	380	655
2021/2022	25	1 066	923	318	605
2022/2023	25	1 050	980	332	648

Zdroj: MŠMT, Statistické ročenky (online) – vlastní úprava

V této tabulce můžeme vidět, jak se měnily počty výchovných ústavů v průběhu let. Můžeme vidět, že počet výchovných ústavů od školního roku 2005/2006 do školního roku 2022/2023 klesl téměř o 10 zařízení. Tato skutečnost se promítla také do klesajícího počtu lůžkové kapacity a tím pádem také počtu zde umístěných dětí a mládeže. Co se týká rozdělení podle pohlaví, tak ve všech letech výrazně převyšoval počet chlapců nad počtem dívek.

Podle mého názoru není rušení zařízení tohoto typu příliš správným krokem. Může to mít za následek to, že děti v diagnostických ústavech tráví mnohem delší dobu, než která se uvádí jako potřebná. A to právě z toho důvodu, že ve výchovných ústavech, kam jsou často děti z diagnostických ústavů přemísťovány, není dostatečná kapacita. I když podle tabulky se zdá, že minimálně v posledních dvou školních letech výrazněji převyšovala kapacita zařízení nad počtem zde umístěných dětí a mládeže.

4.2.6. Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (ZDVOP)

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc jsou zřizována na základě zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Poskytují zde péči dětem, které se ocitly bez jakékoliv péče, jejich příznivý vývoj je vážně ohrožen, dětem které se ocitly bez péče přiměřené jejich věku, dále dětem týraným nebo zneužívaným a dětem, u kterých jsou ohrožena jejich základní práva. Děti jsou zde umísťovány buď na základě smlouvy o poskytování ochrany a pomoci nebo na základě soudního rozhodnutí. Zařízení zajišťuje nepřetržitý provoz (§42).

Dětem zde poskytují ubytování, stravu, pomoc se zvládnutím běžné péče o vlastní osobu a osobní hygieny, zajištění výchovných, vzdělávacích a aktivizačních činností a také zajištění zdravotních služeb a odborné péče. Zařízení je povinno spolupracovat s rodinnou dítěte a jeho rodině poskytovat pomoc se záležitostmi týkajícími se dítěte (§42).

Při přijetí dítěte do zařízení se uzavírá smlouva o poskytování ochrany a pomoci (§42a). Dle zákona zde může být, na základě rozhodnutí soudu, vykonáváno výchovné opatření, předběžné opatření a také ústavní výchova (§42aa).

Řídí se zde standardy kvality sociálně-právní ochrany, které určují úroveň kvality poskytování sociálně-právní ochrany (§9a).

4.2.7. Domov pro osoby se zdravotním postižením

Právní úpravu domovů pro osoby se zdravotním postižením můžeme nalézt v zákonu č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Jedná se tedy o zařízení sociálních služeb. Poskytují zde péči osobám se sníženou soběstačností způsobenou zdravotním postižením. Může zde být vykonávána ústavní výchova, výchovné opatření nebo předběžné opatření (§48).

Tabulka 10 – Domov pro osoby se zdravotním postižením

Domov pro osoby se zdravotním postižením		
	Celkový počet klientů	Počet dětí a mládeže do 18 let
2015	12 049	538
2016	11 997	543
2017	11 815	497
2018	11 589	448
2019	11 440	438
2020	11 112	421
2021	11 068	408

Zdroj: MPSV, Statistické ročenky z oblasti práce a sociálních věcí (online) – vlastní úprava

Uvedená tabulka obsahuje údaje získané ze Statistických ročenek z oblasti práce a sociálních věcí, které vydává MPSV. V tabulce je zpracovaný vývoj počtu klientů a z nich počet dětí a mládeže do 18let a to od roku 2015 až do roku 2021.

I. PRAKTICKÁ ČÁST

5. Kvalitativní výzkum

Kvalitativním výzkumem se zabývají například Švaříček a Šed'ová (2007). Ti uvádějí, že existuje celá řada definic tohoto typu výzkumu a vždy záleží podle jakého kritéria chceme výzkum definovat. Obecně ale můžeme kvalitativní výzkum definovat následovně. Jedná se o proces zkoumání určitých jevů nebo problémů a to v autentickém prostředí. Cílem kvalitativního výzkumu je získat komplexní obraz o zkoumaných jevech, který je založený na hloubkových datech. Záměrem je rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé vidí, prožívají, chápou a také vytvářejí určitou sociální realitu.

Podle Pavláška (2013) je kvalitativní výzkum doménou řady humanitních a sociálních věd. Výstupem kvalitativního výzkumu je vytvoření nějaké teorie nebo hypotézy. Nejedná se tedy o ověřování předem stanovených hypotéz, jako je tomu u kvantitativního výzkumu (Švaříček, 2007). Hendl (2012) uvádí, že hlavní metodou, která je v kvalitativním výzkumu využívána je naslouchání vyprávění respondenta, kladení otázek a získávání odpovědí.

Podle Švaříčka (2007) má kvalitativní výzkum tyto fáze: stanovení cílů, vytvoření koncepčního rámce, stanovení výzkumných otázek, výběr metod, kontrola kvality výzkumu, sběr dat, analýza a interpretace dat a nakonec formulování závěrů.

5.1. Etické principy kvalitativního výzkumu

Podle Švaříčka (2007) bychom v případě kvalitativního výzkumu měli dbát na několik základních etických principů. Jedná se o důvěrnost, poučený souhlas a také zpřístupnění práce účastníkům výzkumu.

Jak uvádí Švaříček (2007), tak bychom vždy měli zaručit účastníkům výzkumu zachování důvěrnosti a tuto důvěrnost důsledně dodržovat. Co se týká důvěrnosti výzkumu obsaženého v této práci, tak na přání účastníků výzkumu zůstanou všichni v anonymitě. Nebudu zde tedy uvádět žádné informace, které by mohly vést k identifikování účastníků.

Dalším principem je poučený souhlas, který spočívá v tom, že se všech účastníků výzkumu předem zeptáme, zda s účastí ve výzkumu souhlasí a také zda souhlasí například s nahráváním rozhovoru nebo pořízením jiného typu záznamu. V mém případě jsem od všech

účastníků získala jak souhlas s poskytnutím rozhovoru, tak také s jeho nahráváním pro účely následné transkripce.

5.2. Hlubkový rozhovor

Pro účely této práce byly využity polostrukturované rozhovory. Podle Mišoviče (2019) je polostrukturovaný rozhovor založený na předem připravených otázkách. Nejpodstatnější je jádro rozhovoru, které se skládá z témat a otázek, na které chceme získat odpověď. Na toto jádro poté navazují další témata a otázky, které svým obsahem jádro rozhovoru rozšiřují. Dále je důležitý také začátek rozhovoru, kdy se respondentovi představíme a seznámíme ho s tématem rozhovoru. Konec rozhovoru by poté měl dát respondentovi prostor se k celému tématu volně vyjádřit.

5.3. Analýza kvalitativních dat

Data získaná kvalitativním šetřením jsou většinou ve formě textu. V případě mnou provedeného šetření se jedná o přepisy, tedy transkripci, rozhovorů. Podle Švaříčka (2007) je nejefektivnějším a nejuniverzálnějším nástrojem jak zpracovat kvalitativní data otevřené kódování. Proto jsem se ho rozhodla použít v této práci.

Otevřené kódování

Kódování obecně spočívá v tom, že získaná data rozebereme, konceptualizujeme a poté opět složíme, ale tentokrát jiným způsobem. Nejprve musíme tedy celý text rozdělit na jednotky. Těmito jednotkami může být slovo, spojení několika slov, věta, odstavec atd. Každé jednotce poté přidělíme označení neboli kód. Když okódujeme celý text, tak poté vytvoříme seznam všech kódů. Následně kódy seskupíme do kategorií, se kterými poté dále pracujeme. Existuje hned několik metod, jak s kategoriemi dále postupovat. Já jsem se rozhodla pro techniku vyložení karet (Švaříček, 2007).

Technika vyložení karet

Technika vyložení karet je podle Švaříčka (2007) nejjednodušší nadstavba otevřeného kódování. Proto jsem se tuto techniku rozhodla použít pro další zpracování získaných dat. Tato technika spočívá v tom, že použijeme kategorie kódů, které jsme si vytvořili pomocí otevřeného kódování a uspořádáme je do určité linie. Z této linie poté sestavíme text, který je vlastně jakýmsi převyprávěním obsahu jednotlivých kategorií. Podstatné je také to, že nemusíme použít všechny kategorie, které jsme si vytvořili. Názvy jednotlivých kategorií poté představují názvy kapitol. Obsah těchto kapitol tvoří popis a interpretace kódů v kategoriích.

6. Realizace výzkumného šetření

6.1. Cíl výzkumného šetření

Pro mnou provedené výzkumné šetření jsem zvolila kvalitativní přístup. A to především z toho důvodu, že chci danou problematiku prozkoumat do hloubky. Z tohoto důvodu jsem si stanovila jako cíl praktické části této diplomové práce zjistit, jaké pozitivní či negativní dopady přináší legislativní změny vzniklé vlivem novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí, která nabyla své účinnosti od 1. 1. 2022. Konkrétně se jedná o novelu s oficiálním označením zákon č. 363/2021 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. Cílem výzkumného šetření tak je zjistit, jak tyto změny mohou ovlivňovat životy ohrožených dětí. Byl proto sledován pohled odborníků z různých institucí pracujících v systému sociálně-právní ochrany dětí.

6.2. Způsob získávání dat

Pro účely této práce byly využity polostrukturované rozhovory. Rozhovory byly realizovány na přelomu ledna a února 2023 s odborníky pracujícími v systému sociálně-právní ochrany dětí. Rozhovory byly se souhlasem všech respondentů nahrávány. Z tohoto důvodu po realizaci rozhovorů došlo k jejich transkripci. Došlo tedy k jejich doslovnému přepisu do textové podoby.

Ještě před zahájením rozhovoru jsem vždy každého z respondentů nejprve seznámila s účelem rozhovoru a s obsahem své diplomové práce. Poté jsem se jich zeptala, zda s rozhovorem opravdu souhlasí a také zda souhlasí s nahráváním rozhovoru. Všichni respondenti s rozhovorem i jeho nahráváním souhlasili.

6.3. Výběr výzkumného vzorku

Za respondenty byli zvoleni odborníci pracující v systému sociálně-právní ochrany dětí. Tento výzkumný vzorek jsem zvolila z toho důvodu, že se jedná o odborníky, kteří jsou se změnami vzniklými vlivem novely obeznámeni nejenom teoreticky, ale především se s nimi setkávají v praxi.

Bylo osloveno několik odborníků z této oblasti. S rozhovorem nakonec souhlasilo pět účastníků. Konkrétně se jedná o sociálního pracovníka OSPOD, vedoucího služby pro náhradní rodinnou péči Charity, vedoucího oddělení sociálně-právní ochrany krajského úřadu a dva ředitele dětských center.

Tabulka 11 – Informace o respondentech

Označení	Věk	Vzdělání	Organizace	Pracovní pozice	Délka praxe
R1	50	Mgr.	Krajský úřad	Vedoucí oddělení sociálně-právní ochrany	Tato pozice 10 let, předtím odborný referent
R2	45	Ing.	OSPOD	Sociální pracovník (převážně opatrovnictví)	Tato pozice 10 let, předtím také OSPOD, ale jiná pozice
R3	61	Ing.	Dětské centrum 1	Ředitel centra	Tato pozice 4 roky, předtím státní správa
R4	35	Mgr.	Charita	Vedoucí služby pro NRP	Tato pozice 10 let, předtím podpora rodiny
R5	46	Mgr., Bc.	Dětské centrum 2	Ředitel centra	Tato pozice 5 let, předtím mimo obor

6.4. Výzkumné otázky

Výzkumný problém

Dopady novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí na systém náhradní výchovné péče

Hlavní výzkumná otázka

Jaké pozitivní či negativní dopady přináší novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí

Výzkumné otázky

VO₁: Jaké změny považují odborníci za nejlepší? (pro systém a pro dítě)

VO₂: Jaké změny považují odborníci za nejhorší? (pro systém a pro dítě)

VO₃: Jsou nějaké změny, které odborníci v novele postrádají?

VO₄: Jak vnímají odborníci novelu jako celek?

VO₅: Jak vnímají odborníci vybrané změny?

Pro účel této práce bylo stanoveno 5 výzkumných otázek, které vycházejí z hlavní výzkumné otázky a také ze stanoveného výzkumného problému. VO₅ je pojmuta obsáhle. Týká se totiž změn, které sebou novela přinesla a názoru odborníků na několik vybraných změn. V příloze této práce jsou uvedeny otázky, které jsem respondentům pokládala. Realizovala jsem polostrukturované rozhovory a z tohoto důvodu jsou v příloze uvedeny pouze hlavní tazatelské otázky. Ty byly při realizaci jednotlivých rozhovorů doplněny dalšími otázkami, které reagovaly na odpovědi konkrétního respondenta. Každému z respondentů jsem tak pokládala jiné doplňující otázky.

7. Analýza získaných dat

Švaříček (2007) uvádí, že kvalitativní analýza a interpretace dat vychází z hledání sémantických vztahů mezi námi vytvořenými kategoriemi a spojování těchto kategorií do logických celků.

Já jsem při analýze získaných dat postupovala následovně. Nejprve jsem všechny provedené rozhovory, které byly nahrávány, přepsala do textové podoby (provedla jsem tedy transkripci). Poté jsem přešla ke kódování rozhovorů. Každý rozhovor jsem okódovala zvlášť. Využila jsem k tomu otevřené kódování. Vzniklé kódy jsem poté uspořádala do 11 kategorií. K interpretaci dat jsem poté využila techniku vyložení karet, která je popsána výše.

7.1. Výsledky otevřeného kódování

Kategorie č. 1: Systémové přínosy

Kódy: změny v rámci PP, navýšení odměny pěstouna, oddělení dávek PP, výpovědní doba PP, stanovení výše dávek PP, ochrana rodičů, nutnost souhlasu OSPOD

Tato kategorie byla vytvořena na základě toho, jaké změny odborníci považují za nejlepší pro systém sociálně-právní ochrany dětí, jaké tedy vidí v novele systémové přínosy. Všichni dotazovaní respondenti shodně uvádí, že nejlepší změny pro systém sociálně-právní ochrany dětí shledávají ve změnách v rámci pěstounské péče. Především hodnotí kladně změnu týkající se výše odměny pěstouna a příspěvku při pěstounské péči. Respondent R2 například uvádí, že dříve docházelo ke zneužívání těchto dávek ze strany pěstounů prarodičů. A proto změnu, která odlišuje dávky právě pro pěstouny prarodiče vítá. Dalším důvodem je také to, že prarodiče mají ze zákona ke svým vnučatům vyživovací povinnost. Tímto rozdělením také dochází k podpoře zprostředkované pěstounské péče a především poté pěstounské péče na přechodnou dobu. Respondent R1 vidí další pozitivní změnu v nutnosti souhlasu OSPOD při umístování dětí do ZDVOP. Vnímá tento souhlas jako nástroj při práci s rodičem.

R1: „...díky tomu mám nástroj, jak můžu rodiče donutit, aby začal něco dělat.“

R2: „...pro systém asi to rozdělení dávek. Jinak asi nic.“

R3: „Když to tak vezmu, no tak asi ty dávky pro pěstouny.“

R4: „*No já osobně vnímám jako pozitivní změnu, právě ve výplatě těch příspěvků, že se to rozdělilo na ty zprostředkovaný a nezprostředkovaný.*“

R5: „*...navýšení odměny pěstounů. Tak to je pro ten systém asi lepší, nicméně pěstounů moc nepřibývá, tak nevím.*“

Kategorie č. 2: Přínosy pro dítě

Kódy: omezení ústavní péče, snížení kapacity ZDVOP, žádné změny pro děti, myšlenka omezení ústavní péče, zkrácení pobytu ve ZDVOP, stabilní prostředí pro dítě

V této kategorii se odpovědi jednotlivých respondentů výrazně lišily. Respondent R1 nevidí v novele žádné přínosy pro dítě. Podobný názor sdílí také respondent R3. Ten jedinou pozitivní změnu shledává ve snížení kapacity ZDVOP.

R3: „*... asi to snížení kapacity ZDVOP, to si myslím, že je dobře.*“

Ostatní respondenti shodně uvádějí, že pro děti je pozitivní změnou myšlenka omezení institucionální péče o nejmladší děti, tedy děti do 3 let. Jiné pozitivní změny pro děti v novele respondenti nevidí.

R2: „*Nevím, nic mě nenapadá. Možná asi myšlenka omezení té ústavní péče o malé děti.*“

R4: „*Pro děti, no že nepůjdou do těch ústavů.*“

R5: „*No asi ten tlak na to neumísťování těch dětí do těch pobytovek...tahleta myšlenka je určitě správná.*“

Kategorie č. 3: Slábnoucí zájem o dítě

Kódy: nehledí se na zájem dětí, děti jdou v pozadí, na děti se nehledí, v popředí systém a rodiče, změny proti dětem

R1: „*Někdy mi přijde, že ty změny jsou myšlený jako ze směru těch pracovníků, to je hezký a fajn, ale ještě by tam prostě pořád mělo být to dítě. Přijde mi, že to dítě se čím dál tím více upozaduje.*“

R3: „*Dřív se hlavně hledělo na práva dětí a na to, aby bylo dítě v pohodě. Ted' je to trošku obráceně. Já si myslím, že ted' to jde naopak všechno proti dětem.*“

Kategorie č. 4: Systémové nedostatky

Kódy: vedení spisové dokumentace, zmatečnost změn, špatná informovanost, chaotické vedení spisové dokumentace, změna placení sociálního a zdravotního pojištění pro prarodiče, úprava změn na poslední chvíli, úprava pobytu ve ZDVOP, žádná změna není špatná, rodiny ohrožující děti, ztížení práce pracovníků OSPOD, ošizení příbuzní pěstouni, nepřipravená novela

V případě této kategorie se odpovědi jednotlivých respondentů liší. Každý z nich vidí systémové nedostatky v něčem jiném. Většina respondentů uvádí jako negativní změnu tu, která se nejvíce dotkla jeho práce. Výjimku tvoří pouze respondent R1, ten uvádí, že nedokáže říci, jaké změny jsou negativní, protože podle něj chce každá změna čas na realizaci a žádná změna tak v podstatě není špatná.

R1: *“Každá novela přináší nějakou změnu a ne vždy to je na začátku změna k dobrému, ale ve většině případu se mně potvrdilo, pokud tam byl nějaký čas dostat ty nové věci do praxe a dívat se na to z pohledu toho, jak mi to může pomoci, tak vlastně...”*

Respondent R2 uvádí, že podle něj je nejhorší změnou pro systém, konkrétně pro jeho práci, úprava vedení spisové dokumentace. Dříve byl na dítě vždy jeden spis, kam se ukládalo vše, co se konkrétního dítěte týkalo. Nově ale musí být založen nový spis v případech, kdy OSPOD vystupuje jako kolizní opatrovník pro řízení. Z tohoto důvodu se vedení spisové dokumentace stalo velmi chaotickým, což respondent vnímá jako nejhorší změnu pro systém.

R2: *„...pro nás to vedení spisový dokumentace.“*

Respondent R3 neuvedl žádné konkrétní změny, které by viděl jako negativní pro systém SPOD, ale uvádí, že nezávidí práci pracovníkům OSPOD. A to především z toho důvodu, že se musí rozhodovat, zda dítě ponechat v rodině nebo ho z rodiny odebrat. Dále také uvádí, že díky omezování institucionální péče o nemladší děti došlo k jejich vracení zpět do rodin a také, že u těchto dětí stoupla úmrtnost. A všechno toto podle něj vedlo ke ztížení práce právě pracovníků OSPOD.

R3: *„Třeba OSPOD vůbec teď nezávidím, protože ať rozhodnou jak rozhodnou, tak to nikdy není moc dobře.“ ... “Teď, co se začalo mluvit o tom, že děti do 3 let do ústavů nepatřej, tak se začaly děti vracet do rodin.“*

Další respondent (R4) uvádí, že problém byl v placení sociálního a zdravotního pojištění v případě pěstounů prarodičů. Než vstoupila v platnost novela, tak za ně toto pojištění platil stát, což se vlivem novely změnilo. Respondent R4 tak uvádí, že pro prarodiče pěstouny to představovalo veliký problém. Na tento problém bylo ale několikrát upozorňováno, a tak došlo v srpnu ke zrušení tohoto opatření a pojištění začal opět platit stát.

R4: „...ze začátku bylo negativní pro ty pěstouny, to že jim jakoby zkrouhli v tý příbuzenský pěstounský péči zdravotní a sociální pojištění.“ ...“Naštěstí to potom v srpnu upravili.“

Poslední respondent (R5) uvádí, že v případě ZDVOP nejsou dobře ošetřeny některé aspekty pobytu, pokud se jedná o pobyt dítěte na smlouvu. Podle něj v novele chybí vysvětlení účelu některých změn a některé skutečnosti nejsou v novele vůbec definovány. Uvádí, že novela byla v konečném znění schválena příliš narychlo před koncem roku a vstoupila v platnost od 1. 1. bez toho, aniž by dala prostor k přípravě na změny.

R5: „Pro ten ZDVOP nejsou podle mě dobře ošetřeny některé aspekty pobytu.“ ... „Čím mě ta novela naštvala, byla vlastně v tom konečném znění schválena strašně narychlo před koncem roku...“

Kategorie č. 5: Zhoršení situace dětí

Kódy: rodina na prvním místě, morální dilema sociální práce, ponechání dítěte v rodině, vracení dětí do rodin, život bez lásky, šetření v rodině, v této situaci omezení ústavní péče, nedotaženost změn

Dva z respondentů se shodli na tom, že se jim příliš nelíbí stavění biologické rodiny vždy na první místo. Respondent R2 uvádí, že je podle něj propagována cesta k tomu, aby byla rodina vždy na prvním místě, což podle něj není vždy dobře. Uvádí několik příkladů, kdy se děti měly dobře u pěstounů, měly zde spoustu podnětů a dobře se vyvíjely. Ale jelikož o ně jejich rodina projevila zájem, tak byly tyto děti svěřeny do péče příbuzných, kde jejich péče byla na mnohem horší úrovni, než u pěstounů. Toto podle něj představuje velké morální dilema sociálních pracovníků. Podobný názor sdílí také respondent R3, kterému se nebilí, že je zde cesta za každou cenu dítě navrátit do jeho původní rodiny. A některé děti poté sice žijí ve své rodině, ale bez lásky a řádné péče. Tady ovšem nastává problém s nedostatkem pěstounů. Proto

pokud je možnost dítě svěřit do péče příbuzných nebo blízkých, tato možnost se využívá. A to i na úkor kvality péče o dítě. Hlavním důvodem je to, aby mohli pěstouni přijmout do péče dítě, které nemá možnost vyrůstat právě u příbuzných nebo blízkých.

R2: „Pořád tam vidím, že je ta cesta k tomu, aby ta rodina byla vždycky na prvním místě. Což si myslím, že není vždycky dobře.“

R3: „...za každou cenu vracet děti zpátky do biologické rodiny. To si myslím, že není dobře.“

Ostatní respondenti uvádí, že je nenapadá žádná změna, která by pro děti byla negativní. Pouze respondent R1 uvedl, že podle něj nejsou některé změny dotazeny do konce.

R1: „Úmysl změn pro děti špatný není, akorát to není dotazeno.“

Kategorie č. 6: Chybějící změny

Kódy: odlišení podpory PP, větší podpora pěstounů, práce s pěstouny, lepší vysvětlení změn, chybí popis smyslu změn, větší důraz na dlouhodobou PP, zkrácení přípravy na osvojení, zjednodušení přípravy osvojení, zrušení individuálních plánů, zrušení podrobného vyhodnocení, zmatek ve spisech, kolizní opatrovnictví, ochrana dětí, rodičovská odpovědnost, zjednodušení zákona, zlidštění zákona, kumulace spisů pro jedno dítě,

Tato kategorie se týká změn, které dotazovaní odborníci v novele postrádají. V této kategorii se názor jednotlivých respondentů opět lišil. Každý z nich v novele postrádá jiné opatření. Například respondent R1 postrádá úpravu kolizního opatrovnictví. Podle něj by se mělo na OSPOD vyčlenit oddělení, které by se zabývalo právě kolizním opatrovnictví. Podle jeho názoru není dobrou cestou, aby se kolizními opatrovníky stali advokáti. Jelikož ti nemají takové sociální citění jako pracovníci OSPOD, kterým by vždy mělo jít v první řadě o zájmy dítěte. Dále by také podle něj mělo dojít ke zjednodušení a jakémusi zlidštění celého zákona. A to především z toho důvodu, aby se v zákoně orientovala také laická veřejnost.

R1: „Určitě úprava kolizního opatrovnictví. Já jsem zastávce toho a hrozně dlouho jsem to propagovala, že si myslím, že kolizní opatrovnictví by mělo být vyčleněno z práce OSPOD. Ale nejsem úplně zastáncem advokacie, aby to dělali.“ ... „Chtělo by to ten zákon zjednodušit a jakoby zlidštit trošku.“

Podle respondenta R2 by mělo dojít ke zrušení nebo alespoň úpravě individuálních plánů a také podrobného vyhodnocení. Podle něj tyto dokumenty v řešení situace dítěte nijak zvláště nepomáhají. Jediné pozitivum, které vidí v podrobném vyhodnocení je to, že se díky němu v případě může zorientovat třetí osoba. Individuální plán by měl být tvořen společně s rodiči, ale podle respondenta k tomu v praxi příliš nedochází, jelikož někteří rodiče toho nejsou intelektově schopni anebo ochotni. Dále postrádá také úpravu vedení spisové dokumentace, které je podle něj momentálně velmi chaotické.

R2: „...určitě zrušit individuální plány a podrobný vyhodnocení, který nám jsou relativně k ničemu.“ ... „A vedení spisový dokumentace. Takhle máme u jednoho dítěte za rok třeba 4 spisy, každé je na něco jinýho. Je to nepraktický...“

Podle respondenta R3 by se měl dávat větší důraz na dlouhodobou pěstounskou péči. A to především z toho důvodu, že on sám neuznává pěstounskou péči na přechodnou dobu. Dále by podle něj mělo také dojít ke zjednodušení procesu osvojení.

R3: „...větší důraz na dlouhodobou pěstounskou péči. Možná, že by mělo bejt někde i jako nějaká adoptivní péče, zkrácení těch příprav.“

Respondent R4 uvádí, že by mělo dojít k většímu oddělení profesionální pěstounské péče a příbuzenské péče a to především v oblasti podpory a práci s těmito pěstouny.

R4: „...pořád je taková otázka rozdělit jako tu profesionální pěstounskou péči s tou příbuzenskou. Ale nejde mi tak jako o to finanční, ale spíš o tu podporu, kterou jakoby dostávají, jak se s nimi pracuje a tak.“

Poslední respondent (R5) poté uvádí, že by mělo dojít k lepší úpravě pobytu v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Protože podle něj nejsou některé aspekty pobytu dobře stanoveny a některé nejsou definované vůbec.

R5: „Asi jako lepší úprava pobytu ve ZDVOP.“

Kategorie č. 7 : Hledání smyslu změn

Kódy: přínosná, rozlišení dávek PP, omezení ústavní péče, vnímá ji pozitivně, jako celek negativní, chybí důraz na zájmy dítěte, v popředí zájmy dítěte, změny narychlo, nedostatečná diskuse s terénem, změna původní myšlenky

Další vytvořená kategorie se týká novely jako celku. Zabývá se tedy celkovým názorem odborníků na novelu. V této kategorii se názory odborníků rozcházejí. Někteří vnímají novelu jako celek pozitivně a druzí naopak negativně. Převažuje ale spíše negativní názor. Například respondent R1 uvádí, že by bylo načase, aby byl celý zákon o sociálně-právní ochraně dětí zrušen a vydal se úplně nový. Jelikož již proběhlo nespočet nevel a řada se jich ještě chystá a v celém zákonu to poté působí chaoticky.

R1: „*My ty změny tak přijímáme, že prostě jsou...*“

Pozitivně novelu jako celek vnímají respondenti R2, R4 a R5. Respondent R2 uvádí, že je přínosná především z toho důvodu, že došlo k odlišení dávek pěstounské péče a také že se výše těchto dávek nově odvíjí od výše minimální mzdy nebo životního minima. Ale také uvádí, že podle něj není správným krokem v této chvíli omezovat institucionální péči o nejmladší děti. Respondent R3 poté uvádí, že by měl být dáván větší důraz a zájmy dětí. Podle respondenta R5 byly některé změny realizovány příliš narychlo a některé věci se zase v novele neřeší vůbec. Podle něj by se mělo při tvorbě novely více spolupracovat s terénem a při jejím schvalování v poslanecké sněmovně respektovat původní myšlenku navrhovaných změn.

R2: „*...podle nás je asi přínosná, že rozlišuje částky u těch pěstounů. Určitě si nemyslím, že by bylo momentálně dobře omezit ty zařízení do 3 let. Takže jakoby vcelku přínosná není.*“

R3: „*...negativně jako celek. Opravdu si myslím, že by se měl dávat důraz na zájmy dítěte.*“

R5: „*Některé věci tam byly šity horkou jehlou a některé věci se neřešily vůbec.*“

Jediný respondent R4 vnímá novelu pozitivně bez jediné výhrady.

R4: „*Pozitivně, jo určitě pozitivně.*“

Kategorie č. 8: Omezení ústavní péče

Kódy: chybí vysvětlení, tlak na neumístování dětí, špatná informovanost, nejlepší změna pro děti, menší děti do PPPD, pozitivní dopad na dítě, změny narychlo, málo pěstounů, málo přechodných pěstounů, nepřipravenost systému, špatný přístup ke změnám, neřeší všechno, rozdílnost mezi kraji, největší změna, krok do tmy, ruší něco, co nemá náhradu, vracení dětí do rodin, populistický krok, málo ústavních zařízení, neumístitelné děti, děti není kam umístit, rodina na prvním místě, paradox péče v rodině, posun platnosti změn, rušení změn

Další kategorie se zabývá omezením ústavní péče o nejmladší děti, tedy děti do 3 let. Všichni dotazovaní odborníci se shodli na tom, že myšlenka omezení ústavní péče o nejmladší děti je správná. Ovšem provedení se jim příliš nezamlouvá. Systém náhradní péče v České republice není podle odborníků na tuto změnu připravený. A to zejména z toho důvodu, že je nedostatek pěstounů. Chybí tedy dostatečná alternativa péče o nejmladší děti. Někteří z respondentů také uvedli, že je možné, že některé změny, které ještě své účinnosti nenabýly, se budou posouvat.

R1: „*Ano, myslím si, že je to dobře. Já vím, že se to úplně nesetkalo s velkým nadšením...myslím si, že některý ty změny ještě posunou. Za mě to nelze udělat paušálně. Mělo by se to dělat postupně.*“ ... „*Nejsou přechodkáři, takže třeba udělat nějakou velkou kampaň.*“

R2: „*...i teď vnímáme, že těch ústavů je málo. Končej tam většinou děti, který jsou neumístitelný. Hodně to jsou děti se specifickými problémy nebo z romských rodin a jiných menšin.*“ ... „*Pokud bychom věděli, že ten stát zařídí jejich umístění vždycky, tak proč ne. Ale my to vidíme, že je není kam dávat. Tak zůstávají v rodině nebo v širší rodině, ale na úkor jejich péče.*“ ... „*Ne, systém na to není připravený.*“

R3: „*V téhle situaci, jak to vypadá teď, tak to vnímám negativně.*“ ... „*...Byla by to správná cesta, kdyby bylo dostatek pěstounů...ruší se něco, co nemá náhradu.*“ ... „*Nevím, jak to chtěj vyřešit, ale nebudou mít pěstouny.*“

R4: „*Myslím si, že prostě není dostatek přechodných pěstounů, aby ty děti nemusely do institucionální péče.*“

R5: „*...tahleta myšlenka je určitě správně.*“... *Nemyslím si, že je na to systém připravený, protože ty věci se nedějou systémově a koncepčně.*“

Kategorie č. 9: Zaopatření jedinců odcházejících z ústavní péče

Kódy: razantní zvýšení, záleží na co příspěvek použijí, nedostatečná motivace, studenti v ústavním zařízení, studenti v PP, význam vzdělání, vliv původní rodiny, podpora dítěte, odlišnost rodin, motivační nástroj, nedostatečná částka, individuální přístup, příprava na život, mentální úroveň, dohlížející organizace, záleží na jedinci, systém dávek, podpora dítěte ve studiu, běžná rodina, sociálně slabá rodina, finanční gramotnost, nedostatečná kontrola

V případě opakujícího se zaopatřovacího příspěvku, se názor jednotlivých respondentů poměrně shodoval. Shodli se například na tom, že nelze říci, zda je částka tohoto příspěvku dostatečná, jelikož vždy záleží na konkrétním jedinci, který tento příspěvek obdrží. Záleží například na jeho inteligenci, vzdělání, vlivu původní rodiny, finanční gramotnosti a spoustě dalších aspektů. Respondent R1 poté uvádí, že by měla být při schvalování příspěvku větší kontrola. Uvádí, že se často stává, že se jedinci odcházející z ústavní péče zapíší na školu, aby měli nárok na tento příspěvek a na škole jsou pouze zapsáni bez toho, aniž by do ní chodili a skutečně ji studovali.

R1: „*Myslím si, že je tam nedostatečná kontrola. Tam je povinnost spolupráce s kurátorem a že tam bude nějaký plán a tak.*“ ... „*Měla by se učit lepší finanční gramotnost, v praxi se to totiž moc nedělá.*“

R2: „*No to si nejsem jistá, protože my takhle reálně nikoho nemáme. No přijde mně to málo.*“

R3: „*Tam jde asi o to, jaký to je člověk. Jestli třeba bude s nějakým postižením, jak se bude připravovat, jak s tím bude hospodařit.*“

R4: „*...tohle se docela razantně zvedlo. Takže si myslím, že jo.*“

R5: „*Je spousta rodin, kde to dítě nedostane takovouhle částku a je spousta rodin, kde to dítě dostane úplně jiný peníze. Je to asi individuální.*“

V případě jednorázového zaopatřovacího příspěvku většina respondentů uvedla, že opět záleží na konkrétním jedinci a také na tom, na co plánuje příspěvek použít. Respondent R1 také uvádí, že by se mělo s jedinci odcházejícími z ústavní péče více pracovat ohledně jejich finanční gramotnosti. Respondent R4 uvádí, že podle jeho názoru je výše příspěvku dostatečná a respondent R5 naopak uvádí, že výše dostatečná není.

R1: „*Za mě by se s nimi mělo víc pracovat. Když dostane takovouhle částku, tak by tam měl být někdo, kdo mu poradí kam to investovat a tak. Ale na to by zase museli být lidi.*“

R2: „*To neumím posoudit. Záleží k čemu to použijou. Na druhou stranu, když to vezmu k poměru k rodinám sociálně slabým, tak ti nedají dětem do života nic.*“

R3: „*Asi zase záleží na jedinci.*“

R4: „*Asi jako za mě jo.*“

R5: „*Asi není.*“

Kategorie č. 10: Změny v rámci PP

Kódy: pozitiva oddělení PP, dostatečné dávky, PPPD jako zaměstnání, náročnost PPPD, psychická zátěž pěstounů, počet dětí v PPPD za jeden rok, rostoucí náklady, kontrola účetnictví, přehled čerpání, práce navíc, nedostačující výše státního příspěvku, pokrytí přechodné doby, finanční zdroje, odlišení dávek PP, doprovázející organizace, PP jako služba, střídání dětí v PPPD, zneužívání dávek PP, posouzení pěstounů prarodičů, reflexe situace, černá díra trhu, nevracení příspěvku pro výkon PP, velký byznys

Co se týče rozdělení dávek pěstounské péče podle toho, zda se jedná o zprostředkovanou PP, nezprostředkovanou PP nebo PP poskytovanou prarodiči, tak se všichni respondenti shodli na tom, že toto rozdělení je správné. Co se týče výše těchto dávek, tak ta je podle nich prozatím dostatečná. Kladně také hodnotí to, že se jejich výše nově odvíjí od výše minimální mzdy/životního minima. Respondent R2 uvádí, že se na OSPOD často setkávali s tím, že dávky byly zneužívány ze stran prarodičů, kteří měli v PP svá vnoučata.

R1: „*Je to určitě dobře, dřív se totiž hodně zapomínalo na ty přechodkáře.*“ ... „*Rodina má povinnost se postarat o ty svoje děti, prostě který tam jsou a myslím si, že mělo dojít k tomu rozlišení.*“ ... „*Za mě si myslím, že to pořád není dost, hlavně teda u těch přechodkářů.*“

R2: „*Z našeho pohledu na první dobrou je to dobře, protože jsme se setkávali s tím, že to bylo zneužívány především ze strany romských obyvatel. Zpravidla, že babičky, který si pokazily výchovu vlastních dětí, dostaly na starost vnoučata.*“

R3: „*Nevím, v tomhle se neorientuje, ale asi je to dobře.*“

R4: „*Já s tím souhlasím.*“

R5: „*Já si myslím, že je to potřeba odlišovat.*“ ... *Já si myslím, že v tuhle chvíli jsou dostatečné.*“

Poslední oblastí v rámci PP je poté zvýšení příspěvku pro výkon PP, povinnost dokládat přehled využívání tohoto příspěvku a také povinnost případnou nevyužitou částku vrátit. Zde se shodují respondenti R1 a R2, kteří uvádějí, že se podle nich jedná o velký byznys a černou díru trhu. Často se podle nich stává, že organizace, které jsou příjemci tohoto příspěvku, si uměle vytváří položky čerpání a díky tomu poté žádnou nevyužitou částku nevracejí.

R1: „*Já nejsem úplně podporovatelem těch velkejch melomanskejch organizací, který to dělaj. A tam když si vezmete, že budou mít 100 dohod, což se děje, tak to už jsou peníze se kterejma se dá vyjít. “ ... „Stává se z toho hroznej byznys. “ ... „...je to forma dotace, všechny dotace se musej jakoby vyúčtovat a vykazovat to, na co byly využity, takže je to dobrej krok“*

R2: „*Nevracej, takhle co vím ze zkušeností. Je to černá díra na hlídání dětí, školení pěstounů...Myslím si, že je dobře, že jim po tom jdou a myslím si, že ta částka je dostačující. “*

Respondent R3 uvedl, že se v této oblasti neorientuje, takže toto nedovede posoudit. Ale je podle něj dobře, že musí dokládat, na co finance použijí. Respondent R5 poté uvedl, že vnímá zvýšení tohoto příspěvku pozitivně a také pozitivně vnímá povinnost dokládat přehled čerpání příspěvku a případnou nevyužitou částku vrátit.

R3: „*Nevím, v tomhle se neorientuju, takže to neumím posoudit. “ ... „Aspoň se ví, na co to použijí. “*

R5: „*...to navýšení je na místě pro ty doprovodky. “*

Naopak jediný respondent R4 uvedl, že nově stanovená výše příspěvku dostatečná není a že povinnost dokládat přehled čerpání je pro ně, jakožto pro doprovázející organizaci, zbytečná práce navíc. Uvádí, že i před novelizací jim chodila na vedení účetnictví kontrola, a tak nevidí v této povinnosti smysl. Problém shledává v tom, že zmiňovaný příspěvek dostávají většinou v únoru, ale případnou nevyužitou částku musí vracet již v prosinci předchozího roku. Tím pádem pro ně nastává komplikace, z čeho pokrýt tuto přechodnou dobu, než obdrží příspěvek nový. Dále také uvádí, že se jim nestává, aby nějakou částku z příspěvku vraceli.

R4: „*Ne, není. S tím, jak neustále rostou náklady, tak to není dostatečný. “ ... „Jako že to máme dokládat, tak to je akorát pro nás práce navíc. Na nás stejně ty kontroly chodí. “ ... „My nevracíme nic. “*

Kategorie č. 11: Změny v rámci ZDVOP

Kódy: ústavní péče rodinného typu, ZDVOP formou bytu, kapacita ZDVOP, režim dětí v ústavním zařízení, nedostatečná doba, urovnání rodinné situace, důvod umístění dětí do ZDVOP, finanční zdroje, nedostačující částka příspěvku, snížení kapacity ZDVOP, smysl změny, nařízení soudu, provoz ZDVOP, těžké zastihnout rodiče, rodinné prostředí, lepší péče, prostorové požadavky, zajištění provozu, málo ZDVOP, provoz v jiné budově, než se vyřeší situace, nezastupitelná role ZDVOP, děti chodí do ZDVOP sami, ZDVOP jako první volba, ZDVOP jako mezistanice, děti se vrací zpět do rodiny, správné rozhodnutí, doručení rozhodnutí řízení

Jednou ze změn v rámci zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc je snížení kapacity u nově vznikajících ZDVOP. V tomto případě se tři respondenti plně shodují na tom, že snižování kapacity ZDVOP je dobře. Konkrétně se jedná o respondenty R3, R4 a R5.

R3: „*To si myslí, že je určitě dobře.*“

R4: „*Myslím si, že je to určitě dobře. Že čím víc se to jako bude podobat tomu jako rodinným typu, tak že pro ty děti je to jediné dobře.*“

R5: „*Rozhodně je to dobře, já bych šla ještě na nižší číslo. Všechny pobytovky by měly být malé a komunitní.*“

Respondent R1 uvádí, že snižování kapacit zařízení tohoto typu je obecně dobře. Ale zároveň uvádí, že jim kapacita často nestačí. Podle něj by bylo snižování kapacity naprosto v pořádku, pokud by nemuseli přijímat děti z jiných krajů. Uvádí, že ZDVOP využívají nejvíce v případě sourozeneckých skupin, aby sourozence nemuseli rozdělovat.

R1: „*Ta kapacita, my občas křičíme, že nám nestačí....Já si myslím, že ta kapacita by bylo dostačující, pokud bychom mohli dělat to, že nebudeme přijímat děti z jiných krajů.*“ ...
„*Ale obecně je to dobře, že se to snižuje.*“

Naopak respondent R2 uvádí, že momentálně není snižování kapacit správně. Podle něj mají ZDVOP nezastupitelnou roli a již teď vnímají, že jsou kapacity nedostačující. Největší pozitivum ZDVOP vidí v tom, že děti mají možnost jít do tohoto zařízení sami, z vlastního rozhodnutí. Často se podle něj stává ZDVOP jakousi mezistanicí a dává rodičům prostor k vyřešení situace tak, aby se dítě mohlo navrátit zpět do rodiny.

R2: „*To si myslím, že je určitě špatně. ZDVOP za mě hrajou důležitou roli už i v tom, že ty děti mají možnost tam sami od sebe jít.*“

Další změnou je poté sjednocení doby, po kterou mohou děti ve ZDVOP být. Tři z respondentů se shodují na to, že toto sjednocení je správným krokem a že nově stanovená délka pobytu, tedy půl roku, je dostatečná. V tomto se shodují respondenti R1, R3 a R5. Respondent R5 ale navíc uvádí, že v některých případech nemusí být tato doba dostačující. Konkrétně se podle něj jedná o pobyt z nařízení soudu, kde tato doba nemusí stačit k nalezení nějakého trvalého řešení situace pro dítě.

R1: „*Za mě ano, je to zařízení pro okamžitou pomoc, teď hned. Půl rok dobrý, ale původní rok je prostě strašně dlouhá doba.*“

R3: „*...myslím si, že ten půl rok je dostatečněj.*“

R5: „*...celkově je to dobře. Ale u těch pobytů, které jsou z rozhodnutí soudu je to opravdu těžké, protože opravdu málokdy se to podaří prostě vyřešit tak, aby se už zvolilo to dlouhodobé stabilní řešení.*“

Respondent R2 uvádí, že v této změně nevidí příliš smysl. Jediné, co v tomto vidí jako pozitivum je to, že toto zkrácení doby pobytu může popohnat například rodiče v rychlejším řešení nepříznivé situace, která vedla k umístění jejich dítěte právě do ZDVOP. Respondent R4 poté uvádí, že půl roku nemusí být vždy dostatečná doba k tomu, aby se situace v rodině vyřešila tak, aby se do ní mohlo dítě vrátit.

R2: „*Nerozumím tomu proč...možná z principu titulu toho zařízení, že je to pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Aby to nutilo ty účastníky řešit tu situaci co nejrychleji.*“

R4: „*Přiznám se, že k tomu nemám jako co říct. Možná mě napadá, jako jestli ta doba půl roku je dostatečná. Když třeba tam je šance, že ty rodiče se jako daj dohromady a že ty děti si vezmou zpátky, tak si říkám jakože jestli toho půl roku na to stačí.*“

Poslední oblastí změn v rámci ZDVOP je vyžadování souhlasu s pobytem dítěte ze strany OSPOD. V tomto případě se všichni respondenti, až na jednoho, shodli na tom, že je vyžadování souhlasu správné. Respondent R1 uvedl, že tento souhlas vnímá jako nástroj při práci s rodiči dítěte. Jelikož se díky souhlasu jedná o správní řízení a OSPOD tak může s rodičem dítěte lépe pracovat a více ho motivovat k řešení situace.

R1: „*Jak jsem říkala, je to za mě nástroj pro práci s rodičem.*“

R3: „*Řekla bych, že je to dobře. Já to беру, jako že je to správně.*“

R4: „*Jo, to si myslím, že je dobře. Protože není tam to dítě bezdůvodně.*“

R5: „*Ano, rozhodně je to dobře.*“

Jediný, kdo nevidí v této změně smysl je respondent R2, který ji vnímá jako komplikaci při jeho práci. Zároveň v tom neshledává smysl, jelikož uvádí, že i do té doby vždy, jako OSPOD, o umístění dítěte věděli. Jelikož se díky souhlasu OSPOD jedná o správní řízení, tak mají povinnost doručit rozhodnutí o řízení účastníkům tohoto řízení. Pokud jsou účastníky řízení rodiče, tak je podle respondenta problém s doručením rozhodnutí řízení, jelikož se často stává, že místo pobytu rodičů není známé. Celkově tedy dochází ke zvýšení administrativy na OSPOD.

R2: „*To nám vadí hodně. Protože vydáváme ty správní rozhodnutí. No spíš nám to vadí z toho důvodu, že nám tím přibila práce. Nechápeme smysl. Protože i do té doby jsme to vlastně vždycky věděli. Protože nám to nahlašovali. A přišlo nám to pružnější, minimálně že nemuseli čekat na rozhodnutí.*“

8. Závěr výzkumného šetření

Hlavní výzkumnou otázkou jsem stanovila takto: **Jaké pozitivní či negativní dopady přináší novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí.** Z té poté vychází jednotlivé dílčí výzkumné otázky. Konkrétně jsem pro účely tohoto výzkumného šetření vytvořila 5 výzkumných otázek. Odpovědi na tyto otázky jsou rozebrány níže.

VO₁: Jaké změny považují odborníci za nejlepší? (pro systém a pro dítě)

Nejlepší změny, které novela přinesla můžeme vnímat ze dvou pohledů. Prvním je pohled na nejlepší změny směřované na systém sociálně-právní ochrany dětí. Druhým a podle mého názoru mnohem důležitějším je pohled na změny, které jsou směřované směrem k dětem.

Nejprve bych tedy ráda zodpověděla otázku jaké vidí odborníci nejlepší změny pro systém sociálně-právní ochrany dětí. V této oblasti se všichni odborníci shodli. Podle odborníků je jednoznačně nejlepší změnou směřovanou právě na systém SPOD rozdělení dávek pěstounské péče. Nicméně řada odborníků také uvedla, že i přes zvyšující se odměny pěstounů jich je stále nedostatek. V rámci této změny vítají odborníci především oddělení zprostředkované PP, nezprostředkované PP a PP prarodičů. V této souvislosti hned několik odborníků uvedlo, že se často setkávali se zneužíváním dávek pěstounské péče ze strany prarodičů. V případě PP prarodičů také odborníci kritizují nedostatečné prověřování způsobilosti prarodičů. Často se totiž podle nich stává, že se pěstouny stanou prarodiče, kteří nezvládali výchovu vlastních dětí a tak zde existuje pochybnost, zda budou způsobilí k výchově svých vnoučat. Jako další pozitivní změnu odborníci uvedli povinnost souhlasu OSPOD v případě pobytu dítěte ve ZDVOP, jelikož tento souhlas dává OSPOD větší možnosti v práci s rodiči. Jiné pozitivní změny pro systém SPOD odborníci v novele neshledávají.

Mnohem podstatnějšími změnami jsou změny, které jsou směřovány na děti. V tomto směru nemají odborníci jednotný názor. Jedinou pozitivní změnu, kterou většina odborníků v novele shledává, která alespoň částečně myslí na blaho dětí, je myšlenka omezení institucionální péče o nejmladší děti, tedy děti do 3 let. Je ale potřeba zmínit, že odborníci hodnotí kladně myšlenku této změny. Provedení, jaké vychází právě z novely, odborníci hodnotí negativně.

VO₂: Jaké změny považují odborníci za nejhorší? (pro systém a pro dítě)

Také negativní změny obsažené v novele můžeme rozdělit do dvou kategorií. Tou první jsou nejhorší změny pro systém SPOD a tou druhou poté nejhorší změny pro děti. V případě negativních změn, které odborníci v novele vidí, je jejich názor mnohem více roztržštěný, než tomu bylo v případě pozitivních změn.

Nejprve bych se ráda opět zaměřila na nejhorší změny, které podle odborníků novela přinesla pro systém SPOD. Nejhorší změny pro systém SPOD shledávají odborníci v chaotickém vedení spisové dokumentace, nárůstu administrativy na OSPOD a špatném ošetření pobytu dětí ve ZDVOP na smlouvu. Dále také v tom, že stát přestal platit za pěstouny prarodiče sociální a zdravotní pojištění, tato změna ale byla po necelém roce zrušena. Jiné negativní změny pro systém SPOD odborníci v novele nevnímají.

V případě nejhorších změn pro děti se odborníci také neshodují. Ale obecně lze říci, že nejhorší změny pro děti odborníci shledávají v tendenci stavění původní rodiny na první místo, někdy i proti zájmům dítěte. Toto se odborníkům příliš nelíbí a podle nich by se vždy měl brát ohled na konkrétní rodinu. Jiné negativní změny pro děti odborníci v novele nevidí. Obecně se ale většina odborníků shodu je v to, že se při tvorbě změn na blaho dětí příliš nemyslí. Naopak mají pocit, že se do popředí dostávají rodiče a na děti se zapomíná. Což je jedna z věcí, která by se měla podle odborníků jednoznačně změnit.

VO₃: Jsou nějaké změny, které odborníci v novele postrádají?

Existuje také celá řada změn, které odborníci v novele postrádají. V této oblasti se názory odborníků výrazně lišily, každý z nich v novele postrádá jinou změnu. Mezi změny, které odborníci v novele postrádají patří úprava kolizního opatrovnictví, úprava tvorby individuálních plánů ochrany dítěte a celkové vedení spisové dokumentace, větší důraz na klasickou (dlouhodobou) pěstounskou péči, rozdělení podpory pěstounské péče a také lepší úprava pobytu dětí ve ZDVOP. Odborníci pohlíží na chybějící změny z pohledu jejich práce a organizace, ve které působí.

V případě kolizního opatrovnictví postrádají odborníci vyčlenění speciálního oddělení v rámci OSPOD, které by se právě kolizním opatrovnictvím zabývalo. S tímto souvisí také vedení spisové dokumentace v případech, kdy OSPOD vystupuje právě jako kolizní

opatrovník. Podle odborníků by mělo dojít k úpravě vedení spisové dokumentace, které je teď podle nich velmi chaotické a v praxi dochází ke kopírování obsahů z jednoho spisu do druhého. Dále by také mělo dojít k omezení tvorby individuálních plánů ochrany dítěte, které přijde odborníkům zbytečné nebo by mělo dojít alespoň k jejich úpravě. A to především z toho důvodu, že smyslem tohoto plánu je, že by se měl tvořit společně s rodiči, což se podle odborníků v praxi neděje a tak se plány stávají zbytečnými. Ovšem plánování je nezbytnou součástí sociální práce, bez něhož by nedocházelo k efektivním postupům. Smyslem plánování je zjistit potřeby dítěte, silné a slabé stránky rodiny a také rizikové oblasti péče rodičů. Při sociální práci by se poté mělo stavět především na zjištěných silných stránkách. A právě z tohoto důvodu je plánování velice důležité.

Dále by také mělo podle odborníků dojít k oddělení podpory pěstounů podle druhy pěstounské péče. Měla by se tak více oddělit jejich příprava, práce s nimi v průběhu výkonu PP a také podpora, které se jim dostává.

VO4: Jak vnímají odborníci novelu jako celek?

Celkové vnímání novely se u odborníků liší. Někteří ji vnímají pozitivně a druzí naopak negativně. Obecně ale odborníci vnímají novelu spíše negativně. A to především z toho důvodu, že byla podle jejich názoru schválena narychlo, byla schválena v jiném znění, než jaká byla původní myšlenka navrhovaných změn a také z toho důvodu, že některé oblasti nejsou v novele řešeny dobře a některé dokonce nejsou řešeny vůbec.

Při tvoření novel obecně by mělo podle odborníků docházet k větší spolupráci s terénem a více za zabývat reálnými dopady změn. Odborníci sice uvádí, že k jisté spolupráci s terénem dochází, ale ne v takové míře, ve které vy to bylo potřeba. Problémem je, že se často stává, že poslanecká sněmovna upraví znění některých změn tak, že se ztrácí jejich původní myšlenka. A právě v tom shledává většina odborníků největší negativa novely.

Podle některých odborníků nedochází ke změnám systematicky a chybí také dostatečná příprava na jednotlivé změny. Postrádají také vysvětlení smyslu a účelu jednotlivých změn. Odborníci poté nerozumí tomu, proč jsou v novele obsaženy konkrétní změny. Chybí tedy lepší informovanost ze strany tvůrců novely a ze strany ministerstev. Z tohoto důvodu poté sami odborníci mají v jednotlivých změnách zmatek, což jim působí problémy v jejich práci.

VO5: Jak vnímají odborníci vybrané změny?

Poslední výzkumná otázka se týká názoru odborníků na vybrané změny. Konkrétně jsem se zaměřila na změny týkající se omezení ústavní péče o nejmladší děti, zaopatření jedinců odcházejících z ústavní péče, dále změny v rámci pěstounské péče a změny týkající se zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

Omezování ústavní péče o nejmladší děti

Nejprve mě zajímal názor odborníků na omezování institucionální péči o nejmladší děti, tedy děti do 3 let. Na toto omezování mají odborníci poměrně jasný názor. Podle nich je myšlenka omezování ústavní péče jednoznačně správná. Co se ale odborníkům příliš nezamlouvá je způsob, jakým je tato změna realizována. Největší problém shledávají v tom, že stát nenabízí žádnou stoprocentní alternativu. Jistou alternativou je pěstounská péče a především poté pěstounská péče na přechodnou dobu, ovšem problémem je, že pěstounů je nedostatek. Někteří z odborníků dokonce uvedli, že již teď vnímají nedostatek možností, kam umístit nejmladší děti. Největší problém odborníci shledávají v tom, že se změny nedějí systematicky a postupně. Všichni odborníci se poté shodli na tom, že na omezování institucionální péče o nemladší děti není systém náhradní výchovné péče v České republice připravený a někteří se dokonce domnívají, že ani v nejbližších letech nebude, pokud zde nenastane nějaká razantní změna v rámci pěstounské péče. Otázkou tedy je, jak se bude postupovat v případě malých dětí, které jsou ohrožené domácím prostředím a nebude pro ně v ústavní péči místo. Je tedy možné, že budou setrvávat ve své rodině a to na úkor jejich péče.

Zaopatření jedinců odcházejících z ústavní péče

Další změny se týkají zaopatření jedinců odcházejících z ústavní péče. Byl zde nově stanoven zaopatřovací příspěvek, který se dělí na dva duhy. Jedná se o opakující se zaopatřovací příspěvek a jednorázový zaopatřovací příspěvek. V případě opakujícího se zaopatřovacího příspěvku se odborníci shodují na to, že nelze říci, zda je výše příspěvku dostatečná či nikoli. Podle nich vždy záleží na konkrétním jedinci, na jeho intelektu, vzdělání, vlivu původní rodiny a také na jeho finanční gramotnosti. Na tu by se podle odborníků měl dávat mnohem větší důraz. V ústavních zařízeních sice určitá forma přípravy na budoucí život a finanční gramotnost probíhá, ale bohužel až ke konci pobytu dítěte v zařízení, a to není dostačující. Podle některých

odborníků nejlepší formou, jak tyto děti připravit na život mimo zařízení, je tyto jedince v určitém věku přesunout do bytu, kde budou přebírat větší zodpovědnost sami za sebe. Toto se ukázalo jako nejlepší model ústavní výchovy pro jedince, kteří zařízení brzy opustí. Někteří odborníci také uvádí, že by při schvalování příspěvku měla probíhat větší kontrola, jelikož často dochází k jeho zneužívání. Je zde totiž podmínka, že se musí jednat o nezaopatřeného jedince, tedy že se musí daný jedinec připravovat na své budoucí povolání, jinými slovy musí studovat. Bohužel řada z nich se zapíše na školu bez toho, aby na ní opravdu studovali. Do doby, než jsou ze školního systému vymazáni, pobírají právě tento opakující se zaopatřovací příspěvek.

Nově se zvýšil také jednorázový zaopatřovací příspěvek, který jedinci obdrží ve chvíli, kdy ústavní zařízení opouští. Zde se odborníci shodli opět na tom, že výši příspěvku nelze posoudit. Shodli se také na tom, že by se s jedinci v ústavní péči mělo více pracovat a to nejenom během jejich pobytu v zařízení, ale také po nějakou dobu po jejich odchodu.

Změny v rámci pěstounské péče

Následně mě zajímal názor odborníků na změny v rámci pěstounské péče. A to konkrétně jejich názor na oddělení dávek PP podle druhu PP, tedy podle toho zde se jedná o zprostředkovanou PP, nezprostředkovanou PP nebo PP poskytovanou prarodiči. Další změna se poté týká příspěvku na výkon PP a to konkrétně jeho zvýšení, povinnost příjemce dokládat přehled čerpání příspěvku a také povinnost nevyužitou částku příspěvku vrátit.

Na oddělení dávek PP mají odborníci jednoznačně pozitivní názor. Shodli se například na tom, že se jedná o nejlepší změnu pro systém SPOD, kterou novela přinesla. Především toto oddělení vnímají pozitivně v případě PP poskytované prarodiči. Někteří odborníci uvedli, že se často setkávali se zneužíváním této dávky právě ze strany prarodičů. Většinou se jednalo o prarodiče, kteří zanedbávali výchovu svých vlastních dětí a pokračují v tom také v případě svých vnoučat, které dostali do péče. Uvádějí, že k tomuto zneužívání docházelo především ze strany romských spoluobčanů.

Změny týkající se zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

Poslední oblastí změn, u kterých mě zajímal názor odborníků, jsou změny týkající se zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Konkrétně se jedná o snižování kapacit u nově vznikajících ZDVOP, sjednocení nejdelší doby, po kterou může dítě v zařízení být, a to bez ohledu na to, zda je zde dítě na smlouvu nebo z nařízení soudu. Poslední změnou v rámci ZDVOP, u které jsem zjišťovala názor odborníků, je nutnost souhlasu OSPOD s pobytem dítěte v zařízení.

Na snižování kapacit u nově vznikajících ZDVOP mají odborníci rozdílný názor. Podle některých je snižování kapacity správnou cestou a někteří se naopak domnívají, že by ke snižování docházet nemělo. Zastánci snižování kapacit uvádí, že je pro děti jediné dobře, když se ZDVOP budou více podobat rodinnému prostředí, kterému pomůže právě snížení kapacity zařízení. Někteří dokonce uvedli, že by se kapacita měla snižovat ještě více. Jediné riziko, které odborníci ve snižování kapacity shledávají, je přijímání dětí z jiných krajů. Pokud by jednotlivé kraje nemuseli přijímat děti z jiných krajů, tak by byla současná kapacita podle odborníků dostačující. Našli se zde také odborníci, kteří naopak vnímají snižování kapacity ZDVOP negativně, a to z toho důvodu, že již teď vnímají, že je kapacita nedostačující. Většina z nich uvedla, že řešením by bylo zakládání nových ZDVOP a to nejlépe formou bytů, která se ukázala pro děti jako nejvhodnější. A to především z toho důvodu, že právě více napodobuje rodinné prostředí.

Další změnou v rámci ZDVOP je poté sjednocení nejdelší doby, po kterou mohou děti v zařízení být. V rámci této změny se většina odborníků shodla na tom, že je toto pozitivní změna. Jako hlavní výhodu vidí v tom, že děti v zařízení netráví zbytečně dlouho dobu a příliš si v zařízení nezvyknou. Pozitivum shledávají také v tom, že tato kratší doba působí nátlak na rychlejší řešení situace a nalezení trvalejšího řešení pro dítě. Jediné, na co odborníci upozorňují je, že v některých případech, obzvláště pokud je dítě v zařízení z rozhodnutí soudu, nemusí být půl roku dostačující doba k tomu, aby došlo právě k vyřešení situace, která dítě do ZDVOP přivedla nebo nalezení nějakého trvalejšího řešení.

Poslední změnou v rámci ZDVOP je vyžadování souhlasu OSPOD s pobytem dítěte v zařízení. Zde se odborníci shodují na tom, že toto vyžadování souhlasu je správnou cestou. Jelikož do situace vstupuje OSPOD, tak se z ní stává správné řízení. Díky tomu získává OSPOD lepší nástroj, jak pracovat s rodiči dítěte a vést je k vyřešení situace, která dítě do ZDVOP

dovedla. Jediné, na co odborníci upozorňují je to, že často nastává problém s doručením rozhodnutí správního řízení všem účastníkům a to konkrétně rodičům. Často se totiž stává, že místo pobytu rodičů dítěte není známo. Toto poté komplikuje práci OSPOD.

ZÁVĚR

Tato diplomová práce se věnuje novele zákona o sociálně-právní ochraně dětí, jež nabyla své účinnosti od 1. 1. 2022 a dopadům, které tato novela přináší pro systém náhradní výchovné péče. Cílem práce bylo zmapovat systém náhradní výchovné péče, popsat jednotlivé změny obsažené v novele a především zjistit, jaké pozitivní či negativní dopady přináší jednotlivé legislativní změny v praxi a jak mohou ovlivňovat životy ohrožených dětí. Celá práce je proto rozdělena na dvě části, tedy na část teoretickou, která popisuje změny a systém náhradní péče a na část praktickou, která je tvořena kvalitativním výzkumem.

Teoretická část je rozdělena do čtyř kapitol. První kapitola se věnuje obecně sociálně-právní ochraně dětí. Tato kapitola obsahuje vymezení SPOD, její legislativní ukotvení a také aktéry SPOD. Druhá kapitola se věnuje zákonu o sociálně-právní ochraně dětí. V této kapitole je popsán zákon obecně a je zde také celá řada definic pojmů, které se zákonem souvisejí. Na tuto kapitolu poté navazuje kapitola třetí, která se již zabývá novelou tohoto zákona, která nabyla své účinnosti od 1. 1. 2022. Tato novela nese oficiální označení zákon č. 363/2021 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. Jedná se o nejstěžejnější kapitolu teoretické části. Je zde nejen popsána novela obecně, ale především jsou zde uvedené jednotlivé změny, které novela přináší. Kapitola je tedy rozdělena do několika podkapitol, přičemž každá z nich se věnuje jiné oblasti změn. Další, o nic méně významná, je poslední kapitola, která popisuje systém náhradní péče v České republice. Popisuje tak náhradní rodinnou péči a její typy a také péči ústavní a zařízení, ve kterých je ústavní výchova vykonávána. Formy a typy náhradní péče jsou zde nejen teoreticky popsány, ale je zde také uvedena celá řada grafů a tabulek, které ukazují, jak se vyvíjí počet dětí v jednotlivých typech náhradní výchovné péče.

Praktická část práce je poté tvořena kvalitativním výzkumným šetřením, které bylo realizováno pomocí polostrukturovaných rozhovorů. Tyto rozhovory byly vedeny s odborníky pracujícími v systému sociálně-právní ochrany dětí. A to konkrétně se sociálním pracovníkem OSPOD, vedoucím služby pro náhradní rodinnou péči Charity, vedoucím oddělení sociálně-právní ochrany krajského úřadu a dvěma řediteli dětských center. Cílem výzkumného šetření bylo zjistit, jak tito odborníci nahlíží na jednotlivé změny a také na novelu jako celek. Pro účely výzkumného šetření bylo stanoveno pět výzkumných otázek, na které jsem pomocí rozhovorů hledala odpovědi. Rozhovory byly zpracovány nejprve pomocí otevřeného kódování a poté byla použita technika vyložení karet.

V některých oblastech se odborníci shodovali, našly se však také oblasti, ve kterých se názor jednotlivých odborníků výrazně lišil. Například se lišil názor odborníků na novelu jako na celek. Někteří odborníci ji vnímají pozitivně a druzí zase naopak negativně. Obecně se dál ale říci, že novelu vnímají spíše negativně. Například uvádí, že byla schválena poměrně narychlo, a nebylo tak možné se na všechny změny plně připravit. Jsou zde také změny, jejichž provedení se odborníkům nelíbí a najde se také celá řada změn, které odborníci v novele postrádají. Na druhou stranu ale novela obsahuje celou řadu změn, které odborníci vítají a hodnotí je kladně. Všichni odborníci se však plně shodují na jednom. Když byla novela tvořena, tak se na děti příliš nemyslelo. Odborníci tak mají pocit, že zájmy dětí se dostávají do pozadí a naopak se upřednostňují zájmy systému a rodičů.

Výsledky tohoto výzkumného šetření a celá diplomová práce může sloužit nejenom jako přehled dané problematiky a zmapování současné situace, ale také může sloužit jako podklad pro další výzkumná šetření na stejná nebo podobná témata.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

BARTH, P. Richard, 2002. *Institutions vs. Foster Homes*. The Empirical Base for a Century of Action [online]. Jordan Institute for Families. [cit. 5.4.2023]. Dostupné z: <https://ahum.assembly.ca.gov/sites/ahum.assembly.ca.gov/files/hearings/062811-BarthInstitutionsvFosterHomes.pdf>

BOWLBY, John, 2010. *Vazba: teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem*. Přeložil Ivo MÜLLER. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-670-4

BUBLEOVÁ, Věduna, 2014a. *Základní informace o osvojení (adopci)*. 3., přeprac. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. ISBN 978-80-87455-18-0.

BUBLEOVÁ, Věduna, 2014b. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. 3., přeprac. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. ISBN 978-80-87455-19-7.

GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK, 2008. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1788-3.

HALÍŘOVÁ, Martina, SYCHROVÁ, Adriana, ed., 2014. *Ústavní péče v resocializačním kontextu*. Pardubice: Univerzita Pardubice. ISBN 978-80-7395-756-8.

HENDL, Jan, 2012. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál. ISBN isbn978-80-262-0219-6.

https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:ZK_zDnmlW0EJ:https://obchod.woiterskluwer.cz/cz/ukazka-c-2-2022.dm-21572.pdf&cd=3&hl=cs&ct=clnk&gl=cz&client=safari

KOLUCHOVÁ, Jarmila, MATĚJČEK, Zdeněk, ed., 2002. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-637-3.

KŘÍSTEK, Adam, 2022a. Novinky v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí účinné od 1. 1. 2022 (1.). *Právo a rodina* [online]. 2022(1)a [cit. 2023-06-11]. Dostupné z: https://www.google.com/url?sa=i&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=0CAIQw7AJahcKEwiowufUhbz_AhUAAAAAHQAAAAAQAg&url=https%3A%2F%2Fobchod.woltersklauer.cz%2Fcz%2Fukazka-c-1-2022.dm-21555.pdf&psig=AOvVaw3gILQCgsfCJ_W7IODYMviv&ust=1686601287950045

KŘÍSTEK, Adam, 2022b. Novinky v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí účinné od 1. 1. 2022 (2.). *Právo a rodina* [online]. 2022(2)b [cit. 2023-06-11]. Dostupné z:

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ, 2006. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 9788024712840.

MÁLIKOVÁ, Jaroslava, 2012. Stručný přehled činnosti oboru dětské domovy pro děti do 3 let věku a dětská centra za období 2007-2020. *Občanské sdružení Rozum a Cit* [online]. [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/pripadove_konference.pdf/c2b68b37-a3de-25a8-f089-81b6955bfbdc

MATĚJČEK, Zdeněk, 1992. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: SPN. Psychologická literatura. ISBN 80-04-25236-2.

MATĚJČEK, Zdeněk, 1999. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-304-8.

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ, 2016. *Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí: dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-3336-7.

MATOUŠEK, Oldřich, 2003. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-549-0.

MATYŠKOVÁ, Linda, 2022a. Zprostředkovaná pěstounská péče. In: *Šance dětem* [online]. [cit. 2023-06-03]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/zprostredkovana-pestounska-pece>

MATYŠKOVÁ, Linda, 2022b. Nezprostředkovaná pěstounská péče. In: *Šance dětem* [online]. [cit. 2023-06-03]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/nezprostredkovana-pestounska-pece>

MIŠOVIČ, Ján, 2019. *Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor*. Praha: Slon. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-285-2.

MPSV, 2014. Manuál implementace: Vyhodnocování situace dítěte a rodiny a tvorby individuálního plánu ochrany dítěte. In: *Právo na dětství* [online]. [cit. 2023-04-20]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Manual-implementace-vyhodnocovani-situace-a-IPOD_MPSV.pdf/ff0642ac-df19-85cc-5f33-42b330c3a572

MPSV, 2021a. Činnost MPSV v oblasti sociálně-právní ochrany dětí. In: *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. [cit. 2023-04-20]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/cinnost-mpsv-v-oblasti-socialne-pravni-ochrany-deti>

MPSV, 2021b. Novela zákona č. 359/1999 Sb., o SPOD a souvisejících předpisů (zákon č. 363/2021 Sb.). Náhradní rodinná péče [online]. [cit. 2023-01-30]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Prezentace_novela_Nahradni+rodinna+pec e.pdf/c9d34b0f-ef9d-9ea8-a97c-ccc808a26895

MPSV, 2021c. *Metodické setkání MPSV a ZDVOP: Novela zákona č. 359/1999 Sb., o SPOD a souvisejících předpisů* [online]. [cit. 2023-01-28]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Novela_SPOD_ZDVOP.pdf/0a379204-b508-c652-dc84-1ef762bab74f

MPSV, 2021d. *Novela zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí a souvisejících předpisů - stav po 3. čtení v Poslanecké sněmovně PČR* [online]. [cit. 2023-02-12]. Dostupné z:

https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:JJ8XgRSsCIgJ:https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Novela%2BZSPOD%2B-%2Bp%25C5%2599ehled_zm%25C4%259Bn_final.pdf/52a9c00c-ff8b-17b2-20c5-8de2ef2273e6&cd=3&hl=cs&ct=clnk&gl=cz&client=safari

MPSV, 2021e. *Metodická porada MPSV s krajskými úřady* [online]. [cit. 2023-01-28]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Prezentace_porada+s+KÚ_230921.pdf/35cad23d-1d34-52f2-4bde-f4e9b651d592

MPSV, 2022. *Dětské domovy pro děti do 3 let věku* [online]. [cit. 2023-04-11]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/DD3+Závěrečná+zpráva+za+2022.pdf/d00fd976-4de4-29a9-944c-d62df9d8e081>

MPSV. Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí. In: *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. [cit. 2023-04-11]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/statisticka-rocenka-z-oblasti-prace-a-socialnich-veci>

MŠMT. *Databáze ústavní výchovy* [online]. [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: <https://dbuv.msmt.cz>

MŠMT. Statistická ročenka školství. In: *Statistický informační systém Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. [cit. 2023-06-11]. Dostupné z: <https://statis.msmt.cz/rocenka/rocenka.asp>

NOŽÍŘOVÁ, Jana, 2012. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde Praha. ISBN 978-80-86131-91-7.

Osvojení, nedatováno. *Pardubický kraj* [online]. [cit. 2023-03-04]. Dostupné z: <https://www.pardubickykraj.cz/osvojeni-ospod>

PAVLÁSEK, Michal a Jana NOSKOVÁ, ed., 2013. *Když výzkum, tak kvalitativní: serpentunami bádání v terénu*. Brno: Masarykova univerzita. Etnologické studie. ISBN 978-80-210-6480-5.

PAVLÁSEK, Michal a Jana NOSKOVÁ, ed., 2013. *Když výzkum, tak kvalitativní: serpentunami bádání v terénu*. Brno: Masarykova univerzita. Etnologické studie. ISBN 978-80-210-6480-5.

PAZLAROVÁ, Hana, ed., 2016. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1020-7.

PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK, 2022. *Data o dětech: sociálně-právní ochrana dětí v České republice v datech*. Praha: Grada. ISBN 978-80-271-1338-5.

PTÁČEK, Radek, nedatováno. *Vliv náhradních forem péče na vývoj a život dítěte* [online]. [cit. 2023-02-11]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/vliv_nahrad.pdf/38ad3f20-f6d8-c586-f77c-897b1fec1b0e

SMRŽ, Josef, 2016. Kurátor pro mládež aneb Je třeba se ho bát?. In: *Šance dětem* [online]. [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/kurator-pro-mladez-aneb-je-treba-se-ho-bat>
SocioFactor s.r.o., 2014. *Analýza sítě služeb pro práci s rodinami a dětmi* [online]. [cit. 2023-04-11]. Dostupné z: https://data.mpsv.cz/documents/20142/225508/Analyza_rodina_2.pdf/bbd2ad5c-cca8-a2d4-5bd6-05a4d69bf83c

Stručný přehled činnosti oboru dětské domovy pro děti do 3 let věku a dětská centra za období 2007-2020, 2021. *ÚZIS* [online]. **2021**(K/33) [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: <https://www.uzis.cz/res/f/008405/nzis-rep-2021-k33-a410-detske-domovy-pro-deti-do-3-let-veku-a-detska-centra-2020.pdf>

Středisko náhradní rodinné péče, 2012. Dítě v ústavu. In: *Šance dětem* [online]. [cit. 2023-04-11]. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/dite-v-ustavu>

SYCHROVÁ, Adriana, 2015. *Pedagogické aspekty náhradní rodinné péče*. Vydání I. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická. ISBN 978-80-7395-955-5.

ŠANDEROVÁ, Jadwiga a Alena MILTOVÁ, 2005. *Jak číst a psát odborný text ve společenských vědách: několik zásad pro začátečníky*. Praha: Sociologické nakladatelství. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-40-7.

ŠKOVIERA, Albín, 2007. *Dilemata náhradní výchovy: [teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech]*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-318-5.

ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ, 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.

TRNKOVÁ, Lucie, 2018. *Náhradní péče o dítě*. Praha: Wolters Kluwer. Právo prakticky. ISBN 978-80-7552-864-3.

Zákon č. 108/2006 Sb., Zákon o sociálních službách. [online]. [cit. 2023-03-23]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>

Zákon č. 109/2002 Sb., Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. [online]. [cit. 2023-02-23]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-109>

Zákon č. 117/1995 Sb., Zákon o státní sociální podpoře. [online]. [cit. 2023-02-20]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-117>

Zákon č. 218/2003 Sb., Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). [online]. [cit. 2023-02-23]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-218>

Zákon č. 359/1999 Sb., Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. [online]. [cit. 2023-02-23]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359?text=o+sociálně-právn%C3%AD+ochraně+dět%C3%AD>

Zákon č. 363/2021 Sb., Zákon, kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. [online]. [cit. 2023-02-23]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2021-363>

Zákon č. 372/2011 Sb., Zákon o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách). [online]. [cit. 2023-02-23]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2011-372>

Zákon č. 89/2012 Sb., Zákon občanský zákoník. [online]. [cit. 2023-02-23]. Dostupné z:
<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 Otázky do polostrukturovaného rozhovoru

Informace o respondentovi

- Organizace
- Pracovní pozice
- Délka praxe
- Vzdělání
- Věk

Novela obecně

- Jaké změny se dotýkají nejvíce vaší práce?
- Co vnímáte jako největší změnu a jak tuto změnu vnímáte?
- Které změny v zákonu vítáte a proč?
- Jaké jsou podle Vás nejlepší změny pro systém sociálně-právní ochrany dětí?
- Jaké jsou podle Vás nejlepší změny pro děti?
- Jsou naopak nějaké změny, které vnímáte negativně a proč?
- Jaké jsou podle Vás nejhorší změny pro systém sociálně-právní ochrany dětí?
- Jaké jsou podle Vás nejhorší změny pro děti?
- Jaký je Váš celkový názor na novelu? Považujete ji za přínosnou?

Jednotlivé změny

Pěstounská péče

- Jaký je Váš názor na stanovení nové výše odměny pěstouna/příspěvku při PP?
  - o Rozdělení podle druhu PP (zprostředkovaná, nezprostředkovaná, prarodiče)?
  - o Stanovení výše podle minimální mzdy nebo životního minima?
  - o Je jejich výše dostatečná?
- Nově vznikl nárok na příspěvek při převzetí dítěte také pro PPPD, s podmínkou, že jeho výše nesmí přesáhnout za posledních 12 měsíců 40 000 Kč. Co si o tom myslíte?
- Myslíte si, že je státní příspěvek na výkon PP ve výši 59 400 Kč na rok dostatečný?
  - o Co si myslíte o povinnosti příjemce příspěvku dokládat úřadu práce přehled jeho čerpání a případnou nevyužitou částku vrátit?

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

- Jaký je Váš názor na snížení kapacit nově vznikajících ZDVOP?
- Co si myslíte o tom, že nově vzniklá ZDVOP nemohou být ve stejné budově ani areálu jako jiné ústavní zařízení?
- Jak vnímáte sjednocení nejdelsí doby, po kterou může být dítě v péči ZDVOP bez ohledu na to, zda je zde umístěno na základě smlouvy nebo z nařízení soudu?
- Myslíte si, že je důležité, že nově vznikla povinnost, aby smlouva o umístění dítěte do ZDVOP obsahovala souhlas OSPOD?
- Státní příspěvek pro zřizovatele ZDVOP se zvedl z 22 800 Kč na 39 600 Kč, je to podle Vás dostatečné?

Zaopatření jedinců odcházejících z náhradní péče

- Je podle Vás výše opakujícího se zaopatřovacího příspěvku 17 250 Kč dostačující?
- Může tento příspěvek působit jako motivační a aktivizační nástroj sociální práce s mladými dospělými ohroženými sociálním vyloučením?
- Je podle Vás výše jednorázového zaopatřovacího příspěvku 28 750 Kč dostačující?

Omezení institucionální péče o nejmladší děti

- Myslíte si, že je omezení institucionální péče o nejmladší děti správným krokem?
- Je na toto omezení systém náhradní péče v ČR dobře připraven?
- Od roku 2025 začne platit opatření, které stanovuje, že jedinou možnou náhradní péčí o dítě do 3 let v rámci předběžného opatření bude péče fyzické osoby. Jaký na to máte názor?
- Co si myslíte o tom, že nově může soud předběžné opatření nařídit maximálně na 3 měsíce a pouze jednou ho prodloužit, celkem tedy maximálně na 6 měsíců?